

Hur jämställt är Västmanlands län?

Fakta om kvinnor och män i Västmanlands län

Författare: Christer Carmegren, Karin Tilly

Förord

Hur jämställt är Västmanlands län?

Det övergripande målet för svensk jämställdhetspolitik är att kvinnor och män skall ha samma möjligheter; rättigheter och skyldigheter inom livets alla områden. Exempel på områden är att ha ett arbete som ger ekonomiskt oberoende, att vårda hem och barn samt att delta i politiska, fackliga och andra aktiviteter i samhället.

Jämställdhet är en demokratifråga och handlar i grunden om en rättvis fördelning av makt, kunskap och resurser samt om att värdera kvinnor och män lika.

För att nå jämställdhetsmålen skall strategin jämställdhetsintegrering användas. Det innebär att jämställdhet skall föras in i såväl beslutsfattande som i genomförande av verksamhet. Förslag och beslut måste analyseras ur ett jämställdhetsperspektiv för att synliggöra konsekvenser för kvinnor respektive män.

Könsuppdelad statistik är en förutsättning för att identifiera skillnader mellan kvinnor och mäns levnadsvillkor och för att följa upp jämställdhetsmålen.

Genom denna statistikrapport vill Länsstyrelsen inte bara öka kunskapen om situationen för kvinnor och män i Västmanlands län utan även stimulera till handling.

Västerås 2004-09-01

Karin Tilly
Jämställdhetsdirektör

Sammanfattning

Medvetenheten om jämställdhetens betydelse för länets utveckling har ökat de senaste åren, inte minst mot bakgrund av den förväntade utvecklingen på arbetsmarknaden med höga pensionsavgångar inom framförallt offentlig sektor men även privat sektor. Jämställdhet kommer utan tvekan att få ökad betydelse i den stigande konkurrensen om arbetskraft. Dock kvarstår brister i jämställdheten på flera för länets utveckling centrala områden.

Det som idag framförallt kännetecknar den bristande jämställdheten i Västmanland är

- att den könssegregerade arbetsmarknaden låser in män och kvinnor i privat respektive offentlig sektor samt i olika befattningsnivåer.
- att löneskillnaderna mellan män och kvinnor består. Kvinnor tjänar i genomsnitt 92 procent av vad män gör när hänsyn tagits till skillnader i yrkesval och sektorer. Skillnaden i medelinkomsten mellan kvinnor och män i länet har även ökat jämfört med 1999 och uppgår till 72 500 kronor.
- att i alla kommuner i länet deltidsarbetar över 35 procent av kvinnorna, vilket i hög grad bidrar till den ojämställda ekonomiska relationen mellan män och kvinnor.

Förhållandena på arbetsmarknaden påverkar i hög grad kvinnor och mäns möjligheter att ta ansvar för familj och barn. Totalt tar män i länet ut 17,5 procent av ersatta dagar och kvinnor i länet ut 82,5 procent. Detta ojämna uttag av föräldrapenning innebär att kvinnor i större utsträckning än män är borta från arbetsmarknaden under vissa perioder och i avsevärd längre utsträckning, vilket inte bara får konsekvenser för kvinnors löneutveckling utan även på sikt för deras pension.

Till detta kommer att en dramatiskt hög andel, 25,4 procent, kvinnor i arbetsför ålder inte är i arbete till följd av ohälsa och arbetslöshet. Motsvarande andel för män i länet är 18,7 procent. Orsakerna till utanförskapet är komplexa och omfattande forskning krävs för att helt förklara sambanden. Kvinnors dubbelarbete, frågor som rör ojämställda arbetsförhållanden och ojämställda arbetsorganisationer liksom avsevärda neddragningar inom den offentliga sektorn under 1990-talet och därmed kvarstående arbetslöshet för kvinnor är naturligtvis viktiga pusselbitar.

Jämställdhet uppstår inte av sig självt. Det förutsätter att målmedvetna och effektiva åtgärder görs för att bryta den könssegregerade arbetsmarknaden och de ojämställda utbildningsvalen. Insatser för en jämställd skola, jämställda arbetsplatser och arbetsorganisationer liksom insatser för att bekämpa mäns våld mot kvinnor och den ökande ohälsan bland både kvinnor och män är några exempel på åtgärder som redan påbörjats i länet men som väsentligt behöver förstärkas.

Härigenom blir Västmanland ett konkurrenskraftigt län och ett attraktivt län för både kvinnor och män att leva, bo och verka i.

Analys – Jämställdhets SWOT

Styrkor

- Jämställd representation i kommunfullmäktige
- Förvärvsfrekvensen K ökar
- Relativt hög utbildningsnivå K
- K och M har högre medelinkomst jämfört riket
- Medvetenheten om jämställdhetens betydelse för länets utveckling ökar
- Fler K och M deltar aktivt i länets jämställdhetsarbete

Möjligheter

- Jämställd representation i kommunstyrelser
- Inflyttning av unga K och M
- Satsning på K arbetsmarknad
- K företagande och innovationer ökar
- M uttag av föräldraledighet ökar
- M utnyttjar lagstadgad rätt till deltid
- Jämställdhet ”konkurrensfaktor” på arbetsmarknaden; efterfrågan på jämställdhet ökar

Svagheter

- Västmanland mer ojämnt än flertalet län (SCB Jämindex)
- Underskott K 20-44 jämfört riket
- Färre K förvärvsarbetar än M i länet och K i riket
- K högre arbetslöshet än K riket
- Arbetslösheten för unga M och K är högre än riket
- K högre ohälsa än M i länet och K i riket
- Regionförstoring med nuvarande könsuppdelade pendlingsmönster gynnar M

Hot

- Inga åtgärder görs för att bryta könssegregerad arbetsmarknad
- Hög andel K, 25,4 %, utanför arbetsmarknaden
- Etniskt segregerad och ojämnt arbetsmarknad
- Polisanmälningar M våld mot K i nära relation ökar

Jämställdhetsindex	1
Befolkning	2
Utrikes född befolkning	4
Antal födda barn per kvinna	5
Flyttningar	6
Arbete och pendling	7
Andel förvärvsarbetande	7
Andel förvärvsarbetande bland utrikes födda	8
Arbetslöshet	9
Eget företagande bland kvinnor	11
Nyföretagande bland kvinnor	12
Inom vilka näringsgrenar och sektorer arbetar kvinnor och män?	13
Deltidsarbete	14
Medelinkomst	15
Arbetspendling	16
Befolkningens utbildningsnivå	18
Utbildningsnivån bland utrikes födda	18
Den förvärvsarbetande dagbefolkningens utbildningsnivå	19
Hälsa	21
Medellivslängd	21
Ohälsotalet	22
Kriminalitet	24
Politisk representation	26
Föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning	27

Bilagor

Bilaga 1 a

Karta med arbetspendling för män i Västmanlands län år 2002.

Bilaga 1 b

Karta med arbetspendling för kvinnor Västmanlands län år 2002.

Jämställdhetsindex

Jämställdhetsindex (JämIndex) mäter statistiska skillnader mellan kvinnor och män och jämför kommuner eller län med varandra. Det är framtaget av SCB i samarbete med NUTEK, Västra Götalandsregionen, länsstyrelserna samt regeringskansliet. Indexet är sammanvägt av 13 variabler. För varje variabel rangordnas kommunerna efter hur stor skillnad det är mellan kvinnor och män. Bäst får plats 1, sämst 289. Indexet är sedan genomsnittlig placering (medelvärde för rangerna). För tre av variablerna rangordnas kommunerna efter nivå.

Variabler i indexbasen, vanligen andelar efter kön, och om de ingår med skillnad eller nivå:

- Eftergymnasial utbildning, skillnad
- Förvärvsarbete, skillnad
- Arbetsökande, skillnad och nivå
- Medelinkomst tkr (sammanräknad förvärvsinkomst) skillnad
- Låga inkomster (under 50% av medianinkomst), nivå
- Ojämn könsfördelning på näringsgrenar (SNI1), skillnad
- Dagar med föräldrapenning, könsandel, skillnad
- Dagar med tillfällig föräldrapenning, könsandel, skillnad
- Ohälsotal (ohälsodagar), skillnad och nivå
- Unga vuxna, 25-34 år, skillnad
- Kommunfullmäktige, könsandel, skillnad
- Kommunstyrelse, könsandel, skillnad
- Egna företagare med minst 10 sysselsatta, könsandel, skillnad

SCB har delat in JämIndex i fem olika klasser efter indexvärde. Västmanlands län har ingen kommun i vare sig bästa klassen eller sämsta klassen. Nio av länets kommuner ligger i näst sämsta klassen. Kungsör ligger dock bra till och Hallstahammar ligger i mitten.

Tabell 1

JämIndex, klasser och antal kommuner inom varje klass

Klass	Intervall, indexvärde	Antal kommuner	Rang
1	76 - 102	13	Hög
2	102 - 128	57	Över medel
3	128 - 154	113	Medel
4	154 - 181	87	Under medel
5	181 - 207	19	Låg

Tabell 2

JämIndex, Västmanlands läns kommuner

Kommun	Placering i JämIndex *	Indexvärde
Kungsör	61	125.1
Hallstahammar	147	146.0
Västerås	191	155.9
Surahammar	195	156.9
Skinnskatteberg	196	156.9
Köping	202	158.6
Heby	211	159.9
Arboga	219	160.7
Sala	238	167.5
Fagersta	251	172.6
Norberg	261	177.8

* Statistik för år 2002

Källa: SCB, JämIndex

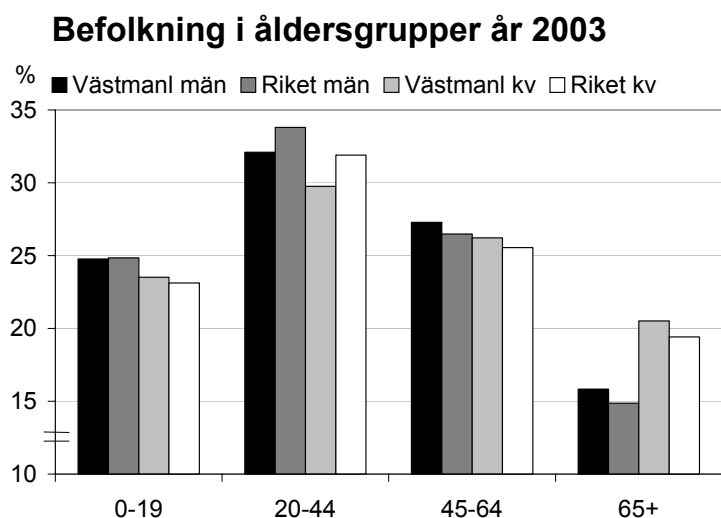
Av länets elva kommuner är det endast Kungsör som ligger bra till i JämIndex med plats 61 bland Sveriges 289 kommuner. Kungsör ligger framförallt bra till vad gäller könsfördelningen i kommunfullmäktige och andel unga vuxna 25-34 år samt uttag av tillfällig föräldrapenning. Hallstahammar placerar sig i mitten och ligger bra till vad gäller andel unga vuxna 25-34 år och andel egna företagare. Däremot tillhör Hallstahammar de sämsta kommunerna vad gäller andel förvärvsarbetande. Fagersta och Norberg ligger mycket dåligt till i JämIndex. Bägge kommunerna har dåliga värden för andel förvärvsarbetande och uttag av föräldrapenning.

Västerås har runt hälften av länets befolkning och är därför intressant att jämföra med kommuner av ungefär samma storlek i närliggande län. Västerås har plats 191, att jämföra med Uppsala plats 13, Örebro plats 34, Linköping plats 113 samt Norrköping plats 228.

Befolkning

Västmanlands län har per sista december 2003 en befolkning på 260 134 personer. Antalet män är 129 533 och antalet kvinnor är 130 601. I jämförelse med riket har länet underskott i åldersgruppen 20-44, framförallt av kvinnor.

Diagram 1

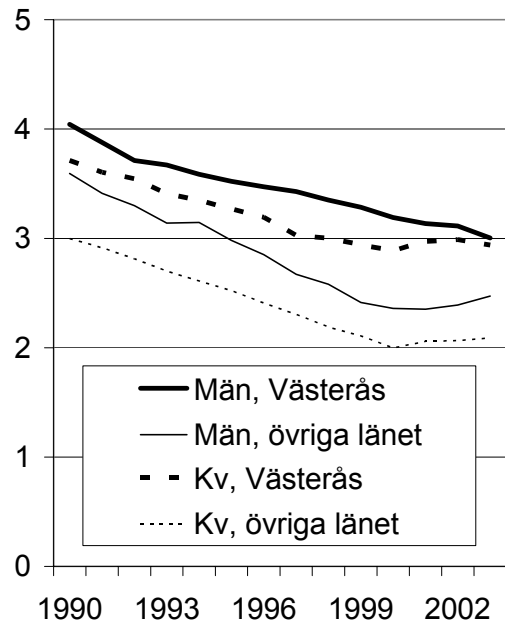

Källa: SCB, RAPS-RIS

De flesta i åldersgrupperna 20-24 och 25-44 har minst 20 år kvar i arbetslivet. Dessutom är dessa åldersgrupper i fertil ålder, vilket stärker den naturliga folkökningen.

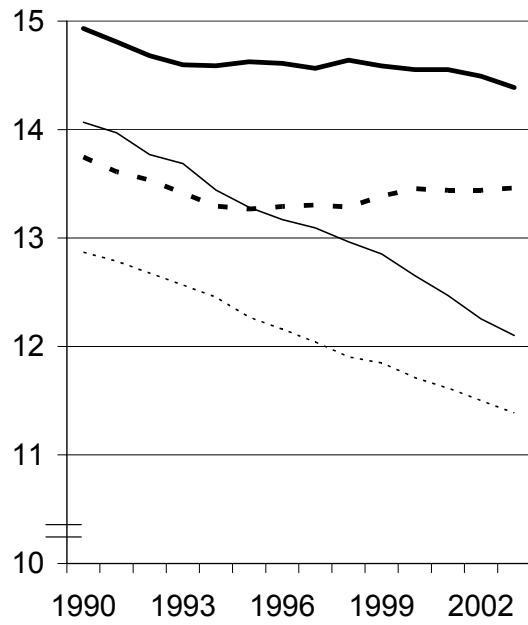
Diagram 2 a, b

% **Andel befolkning 20-24 år ***

* Andel av total befolkning (både kvinnor och män)

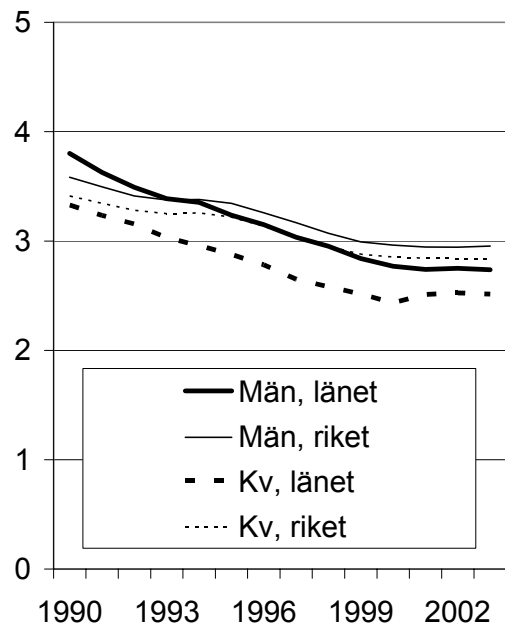
% **Andel befolkning 25-44 år ***

Källa: SCB, RAPS-RIS

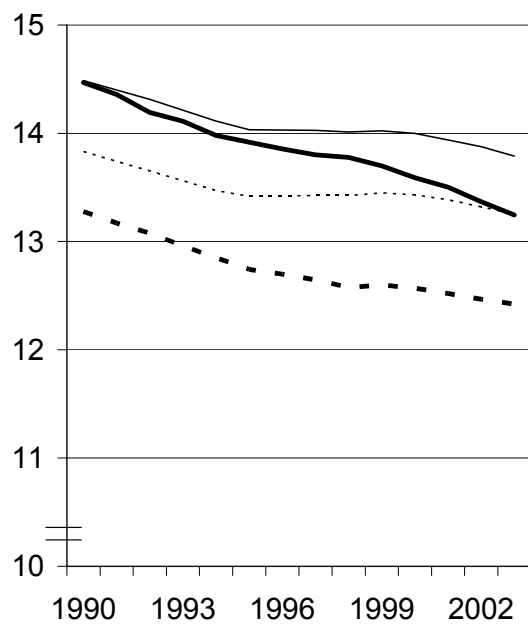
Diagram 3 a, b

% **Andel befolkning 20-24 år ***

* Andel av total befolkning (både kvinnor och män)

% **Andel befolkning 25-44 år ***

Källa: SCB, RAPS-RIS

Bland gruppen 20-24 åringar är det många som flyttar men födelsetalen är låga. Sedan 1990 har andelen kvinnor 20-24 år i länet minskat med 24 procent och andelen män 20-24 år har minskat med 28 procent. Motsvarande minskningar för riket var 17 procent respektive 18 procent. Västerås skiljer sig kraftigt från länets övriga kommuner och är enda kommun som har nettoinflyttning i denna åldersgrupp, se diagram 2 a och 2 b samt tabell 6.

Bland gruppen 25-44 åringar är också flyttningsfrekvensen hög och födelsetalen är som högst i åldern 25-34 år. Sedan 1990 har andelen kvinnor 25-44 år i länet minskat med 6 procent och andelen män 25-44 år har minskat med 8 procent. Motsvarande minskningar för riket var 4 procent respektive 5 procent. Se även avsnittet Flyttningar, sidan 6.

Utrikes född befolkning

Tabell 3

Utrikes född befolkning efter kommun och kön i procent av totalbefolkningen										
År 2003	Utrikes födda		Därav							
	♀	♂	Norden utom Sverige				Övriga världen			
			♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂
Skinnskatteberg	12.3	14.2	13.2	9.7	10.9	10.3	2.6	3.2	2.9	
Surahammar	17.5	18.3	17.9	13.1	13.9	13.5	4.4	4.3	4.4	
Heby	5.9	6.7	6.3	3.1	3.6	3.3	2.9	3.1	3.0	
Kungsör	10.0	11.3	10.6	6.2	7.2	6.7	3.8	4.1	3.9	
Hallstahammar	16.5	16.9	16.7	9.0	9.4	9.2	7.4	7.6	7.5	
Norberg	8.1	9.8	8.9	4.9	6.7	5.8	3.2	3.1	3.1	
Västerås	14.9	16.0	15.5	4.1	5.1	4.6	10.7	11.0	10.8	
Sala	7.5	8.2	7.9	2.6	3.1	2.9	4.9	5.1	5.0	
Fagersta	15.8	17.0	16.4	10.6	12.2	11.4	5.2	4.8	5.0	
Köping	13.8	14.4	14.1	6.8	7.8	7.3	7.0	6.6	6.8	
Arboga	7.0	8.3	7.6	2.9	3.7	3.3	4.1	4.6	4.3	
Västmanl	13.1	14.2	13.7	5.3	6.2	5.7	7.9	8.1	8.0	
Riket	11.6	12.4	12.0	2.7	3.5	3.1	8.9	8.9	8.9	

Källa:SCB, RAPS-RIS

Andelen utrikes födda är klart högre i länet än i riket som helhet, både vad gäller män och kvinnor. Andelarna är mycket höga i Surahammar, Hallstahammar, Fagersta samt Västerås. Andelen födda i nordn utom Sverige är mycket hög i Surahammar, Fagersta, Skinnskatteberg samt Hallstahammar. Andelen födda i övriga världen är mycket hög i Västerås.

Antal födda barn per kvinna

Summerad fruktsamhet per kvinna avser antal födda barn per kvinna under levnadsåren 16-47 år. Västmanlands län följer utvecklingen i riket men ligger på en något högre nivå. Det är dock stora skillnader i nivå mellan kommunerna. För samtliga kommuner utom Västerås varierar detta mått kraftigt från år till år på grund av att statistikunderlaget är litet. Den summerade fruktsamheten har stigit de senaste åren och förväntas enligt SCB fortsätta stiga. Västerås har haft lägst summerad fruktsamhet av länets kommuner perioden 2000-2003. Västerås har dock länets i särklass högsta andel kvinnor 16-47 år (räknat som andel av total befolkning, både kvinnor och män) och är den enda kommunen som haft födelseöverskott (födda minus avlidna) under denna period, i genomsnitt 117 personer per år.

Tabell 4 a, b

Summerad fruktsamhet per kvinna 16-47 år						Andel kvinnor 16-47 år av total befolkning	
Region	2000	2001	2002	2003	Medelvärde	Region	Procent år 2003
Skinnskatteberg	1.69	1.76	2.01	2.89	2.09	Västerås	20.4
Heby	2.07	2.26	1.74	1.84	1.98	Riket	20.4
Kungsör	1.75	1.94	1.68	2.17	1.89	Västman län	19.2
Arboga	1.92	1.83	1.84	1.95	1.89	Sala	18.7
Surahammar	1.99	1.92	1.67	1.96	1.89	Köping	18.4
Fagersta	1.50	1.86	2.06	1.62	1.76	Kungsör	18.1
Norberg	1.77	1.73	1.92	1.55	1.74	Heby	17.8
Sala	1.68	1.46	1.65	1.94	1.68	Hallstahammar	17.6
Hallstahammar	1.65	1.49	1.69	1.81	1.66	Surahammar	17.5
Västman län	1.59	1.60	1.66	1.77	1.65	Arboga	17.5
Köping	1.62	1.63	1.74	1.59	1.64	Fagersta	17.3
Riket	1.55	1.57	1.65	1.71	1.62	Norberg	17.3
Västerås	1.49	1.52	1.61	1.73	1.59	Skinnskatteberg	17.1

Källor: SCB, RAPS-RIS och Statistisk Årsbok 2004

Källa: SCB, RAPS-RIS

Flyttningar

Västmanlands län har haft nettoinflyttning sedan år 2000. Åren 1995-1997 hade länet stor nettoutflyttning med i genomsnitt minus 1 080 personer per år. Under 1998 vände trenden och åren 2001-2003 hade länet stor nettoinflyttning med i genomsnitt 1 347 personer per år. Det är främst Västerås som haft stor nettoinflyttning. Av den sammanlagda nettoinflyttningen åren 2001-2003 var 79 procent till Västerås. Det var endast Surahammar och Arboga som hade nettoutflyttning. De kraftigt förbättrade kommunikationerna har haft en mycket positiv inverkan på befolkningsutvecklingen i länet. Se avsnittet Arbetspendling, sidorna 16-17. Även expansionen av Mälardalens Högskola antas ha stor betydelse för de senaste årens positiva befolkningsutveckling. Under perioden 1992-2002 ökade antalet helårsstudenter från 2 800 till 8 300. Antalet studenter räknat per individ är idag 15 000, varav 62 procent kvinnor.

Tabell 5

Nettoflyttning * efter kommun, kön, år

	♂						♀					
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Västerås	287	192	348	643	435	303	260	429	545	739	544	518
Sala	-51	-137	24	25	76	54	-52	-9	30	55	102	37
Heby	-26	-17	26	75	35	16	-21	-6	19	31	20	10
Kungsör	-34	-13	15	27	20	18	-19	20	-15	23	31	4
Skinnskatteberg	-27	-18	-7	-7	-16	30	-12	-54	13	2	-11	27
Norberg	-62	-40	-55	4	-8	44	-74	-26	-62	7	-7	44
Fagersta	-46	-43	-67	-22	70	60	-89	-58	-71	-28	87	17
Hallstahammar	-80	-75	-23	31	-12	51	-113	-73	-57	21	13	58
Arboga	5	-15	-77	-89	-26	-15	-11	3	-65	-125	31	-11
Köping	-113	-124	-19	47	28	4	-132	-84	-21	54	-37	1
Surahammar	-72	-67	-76	-60	-23	26	-53	-91	-80	-35	6	-31
Västmanlän	-219	-357	89	674	579	591	-316	51	236	744	779	674

* Nettoflyttning = inflyttade minus utflyttade

Källa: SCB, RAPS-RIS

Runt 5/6 av de som flyttar är under 45 år, både vad gäller män och kvinnor. Framförallt flyttar många i åldern 20-24 år till studier, arbete, nöjesliv med mera. Regioncentrat Västerås är enda kommunen i länet som har nettoinflyttning i denna åldersgrupp, både vad gäller män och kvinnor. Åren 1998-2003 har länet haft stor nettoutflyttning av 20-24 åringar men detta har kompensats av en ännu större nettoinflyttning av 25-44 åringar, framförallt kvinnor. Många i denna åldersgrupp har barn och nettoinflyttningen av 0-19 åringar har därför varit hög.

Tabell 6

Nettoflyttning * 1998-2003 efter kommun, kön, åldersgrupp

	♂						♀					
	0-19	20-24	25-44	45-64	65+	Totalt	0-19	20-24	25-44	45-64	65+	Totalt
Västerås	969	582	551	63	43	2208	1188	558	1036	195	58	3035
Sala	147	-232	-16	37	55	-9	108	-201	146	75	35	163
Heby	104	-120	35	71	19	109	-21	-159	122	111	0	53
Kungsör	56	-104	83	-2	0	33	23	-102	110	13	0	44
Skinnskatteberg	-39	-23	-14	43	-12	-45	-41	-37	6	58	-21	-35
Norberg	-15	-94	-20	-6	18	-117	-54	-99	6	7	22	-118
Fagersta	41	-67	-16	0	-6	-48	23	-91	-48	-2	-24	-142
Hallstahammar	85	-167	-1	-28	3	-108	33	-208	82	-56	-2	-151
Arboga	17	-146	-87	-24	23	-217	-79	-87	-10	-8	6	-178
Köping	36	-154	-79	19	1	-177	0	-168	-36	-29	14	-219
Surahammar	-32	-176	0	-55	-9	-272	-98	-134	2	-41	-13	-284
Västmanlän	1369	-701	436	118	135	1357	1082	-728	1416	323	75	2168

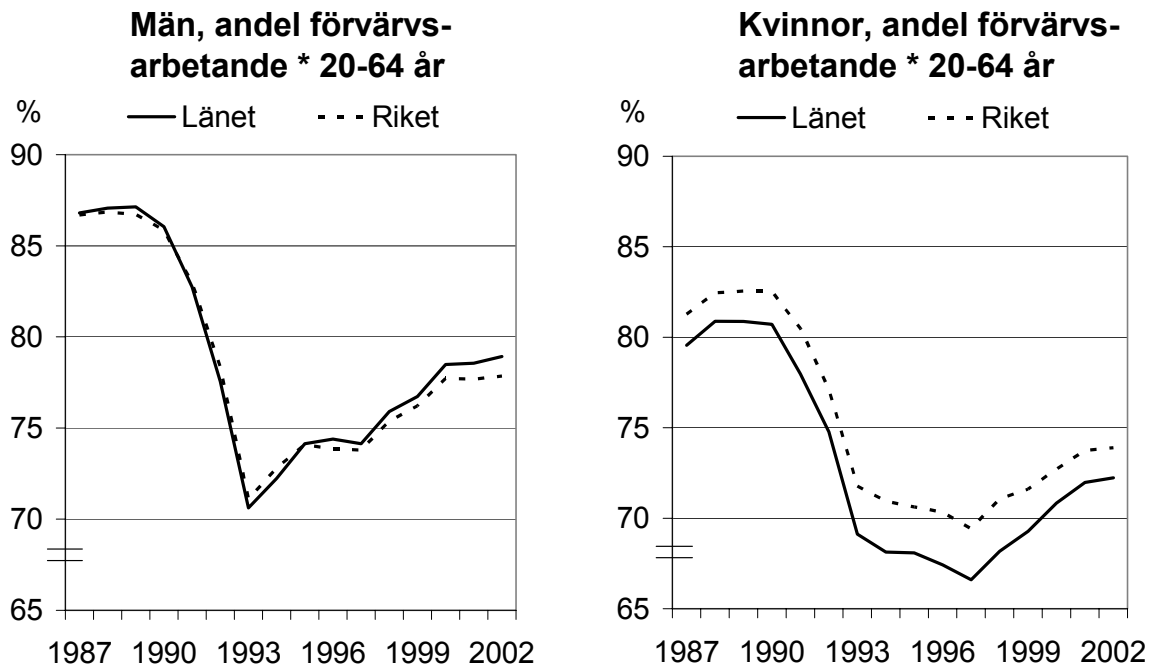
* Nettoflyttning = inflyttade minus utflyttade

Källa: SCB, RAPS-RIS

Arbete och pendling

Andel förvärvsarbetande

Diagram 4 a, b

* Nattbefolkning

Källa: SCB, RAPS-RIS

År 1990 var andelen förvärvsarbetande över 85 procent för män och över 80 procent för kvinnor. Åren 1991-1993 minskade andelen förvärvsarbetande kraftigt på grund av lågkonjunktur och strukturrationaliseringar. För män var nedgången snabbare men återhämtningen kom också tidigare. För kvinnor fortsatte andelen minska till och med år 1997, dock inte lika kraftigt. Andelen förvärvsarbetande kvinnor i länet har hela tiden legat lägre än både andelen för män i länet och andelen för kvinnor i riket. Skillnaden mellan kvinnor i länet och kvinnor i riket var 2,9 procentenheter år 1998 men hade år 2002 minskat till 1,7 procentenheter.

En förklaring till skillnaden vad gäller återhämtningen för män och kvinnor kan vara att män traditionellt i större utsträckning arbetar inom privat sektor, vilken är mer konjunkturkänslig än offentlig sektor där en stor andel kvinnor arbetar. Efterfrågan på vård och omsorg styrs av hur många som behöver vård men också efter statens och kommunernas prioriteringar.

Vad gäller andelen förvärvsarbetande per kommun har Surahammar högst andel och Västerås lägst andel, både vad gäller män och kvinnor. Skillnaden mellan Surahammar och Västerås är dock större för männen, nästan 8 procentenheter. För kvinnor är spridningen mindre mellan kommunerna och skillnaden mellan Surahammar och Västerås är knappt 3 procentenheter.

Tabell 7

Förvärvsarbetande * 20-64 år efter kommun och kön %				
År 2002	♂	♀	♂ - ♀	♀
Riket	77.9	73.9		4.0
Västerås	76.9	71.5		5.4
Kungsör	79.7	73.5		6.1
Fagersta	80.4	74.2		6.2
Länet	78.9	72.2		6.7
Skinnskatteberg	79.1	72.1		7.0
Köping	80.4	72.9		7.5
Arboga	80.5	72.7		7.9
Sala	81.1	72.7		8.4
Hallstahammar	80.7	72.1		8.6
Norberg	79.9	71.2		8.7
Heby	82.4	73.6		8.8
Surahammar	84.7	74.4		10.3

* Nattbefolkning Källa: SCB, RAPS-RIS

Andel förvärvsarbetande bland utrikes födda

Andelen förvärvsarbetande är betydligt lägre bland utrikes födda än bland befolkningen totalt. Utrikes födda är ingen homogen grupp utan består av personer från vitt skilda delar av världen. Den klart största gruppen bland utrikes födda kommer från Finland, nästan 38 %. Två tredjedelar av finländarna invandrade före år 1970 och de flesta etablerade sig direkt på arbetsmarknaden. Grupper som invandrat senare till Sverige har gjort det av andra orsaker än primärt för arbete och har haft svårare att etablera sig på arbetsmarknaden. Andelen personer födda utanför Norden av de utrikes födda är högre i Västerås och Sala än i övriga kommuner i länet. Andelen förvärvsarbetande bland utrikes födda är mycket låg i dessa bägge kommuner.

Andelen förvärvsarbetande bland utrikes födda kvinnor är lägre än för utrikes födda män i samtliga länets kommuner, precis som för länets befolkning som helhet. Spridningen mellan kommunerna är dock stor. För män är skillnaden 19 procentenheter mellan Surahammar med högst andel och Västerås med lägst andel. För kvinnor är skillnaden drygt 18 procentenheter mellan Surahammar med högst andel och Sala med lägst andel. Andelen för kvinnor i Surahammar är 7 procentenheter högre än andelen för män i Västerås.

Tabell 8

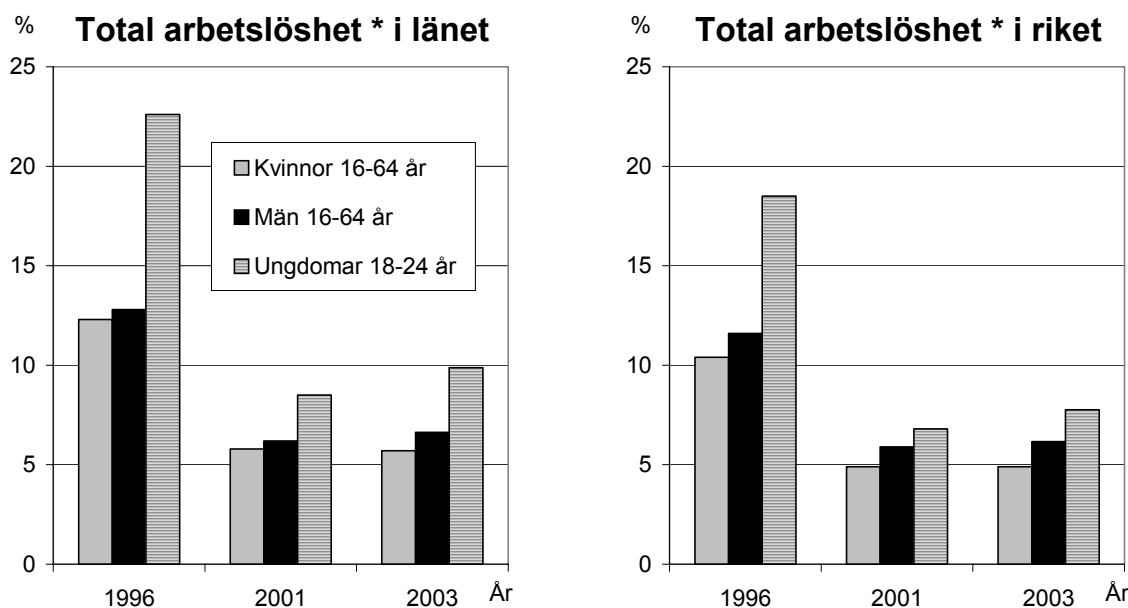
Förvärvsarbetande * 20-64 år bland utrikes födda efter kommun och kön %				
År 2002	♂	♀	♂ - ♀	♀
Surahammar	76.4	64.7		70.7
Fagersta	69.6	61.2		65.4
Skinnskatteberg	66.4	60.7		63.5
Kungsör	65.3	59.9		62.4
Hallstahammar	69.2	55.2		62.3
Norberg	68.7	53.1		60.2
Köping	63.3	56.6		60.0
Länet	61.2	54.0		57.5
Heby	60.5	53.5		57.0
Arboga	57.7	56.4		57.0
Riket	58.3	54.1		56.2
Västerås	57.4	51.9		54.6
Sala	59.7	46.5		53.0

* Nattbefolkning Källa: SCB, RAPS-RIS

Arbetslöshet

Arbetslösheten i länet var mycket hög i mitten av 1990-talet. Därefter sjönk arbetslösheten stadigt till och med år 2001. Därefter har arbetslösheten ökat igen, dock ganska svagt. Kvinnor har en lägre arbetslöshet än män, både i länet och i riket. Tillverknings- och utvinningsindustrin har minskat kraftigt under 1990-talet och en betydligt större andel män än kvinnor arbetar inom denna näringsgren. Länet har totalt sett en något högre arbetslöshet än riket, vilket framförallt beror på att arbetslösheten för kvinnorna är högre i länet än i riket.

Diagram 5 a, b

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen

* Arbetslösa och personer i program, andel i procent av motsvarande befolkningsgrupp, årsmedeltal.

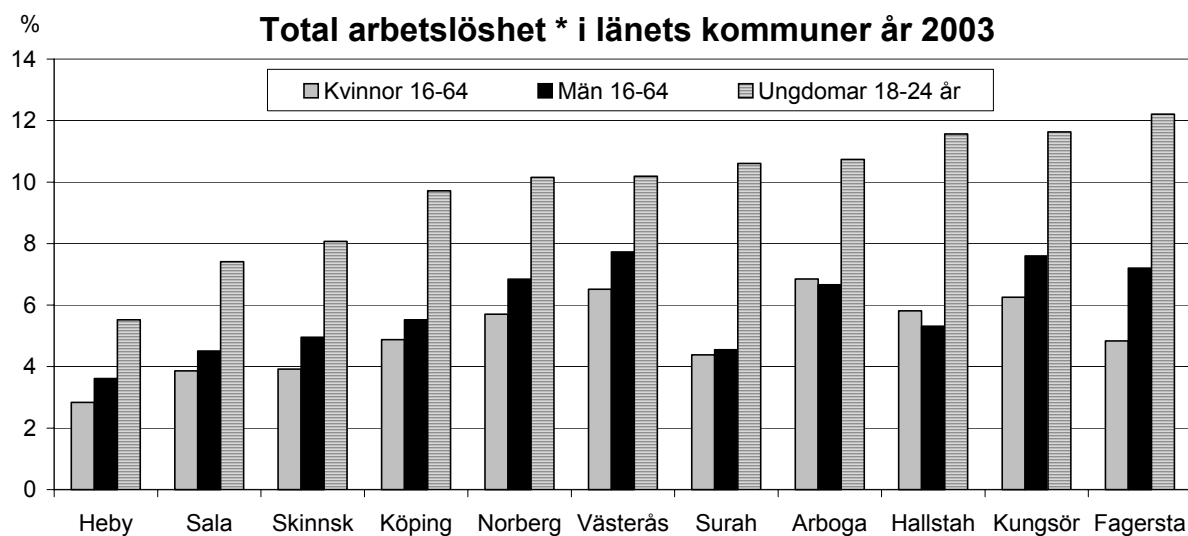
Nästan samtliga länets arbetslösa är i åldern 18-64 år. Enligt Länsarbetsnämndens uppgifter per sista juli 2003, var endast 18 personer 16-17 år eller 65 år. Däremot var många personer 18 eller 19 år, 187 respektive 336 personer. Ungdomsarbetslösheten är betydligt högre än arbetslösheten totalt sett. I mitten på 1990-talet var arbetslösheten ungefär 10 procentenheter högre i åldersgruppen 18-24 än i åldersgruppen 16-64. Sedan dess har dock arbetslösheten sjunkit extra mycket i åldersgruppen 18-24 och idag skiljer ungefär 4 procentenheter.

De flesta av länets kommuner har stor arbetspendling ut från kommunen. Utpendlingen har ökat kraftigt sedan mitten av 1990-talet. Nedgångar i antal arbetstillfällen inom den egna kommunen har därför numera mindre påverkan på arbetslösheten än i början på 1990-talet.

Spridningen mellan kommunerna är stor. Lägst arbetslöshet har Heby och Sala, högst har Västerås. Mellan Heby och Västerås skiljer runt 4 procentenheter, både för kvinnor och män.

En av förklaringarna till Hebys låga arbetslöshet är att byggbranschen återhämtat sig under andra halvan av 1990-talet. Västerås höga arbetslöshet obalans beror mycket på den kraftiga nedgången inom IT-sektorn och även på nedgång inom tillverkningsindustrin. I Arboga har Volvo och ABB gjort stora personalneddragningar sedan mitten av 1990-talet.

Diagram 6

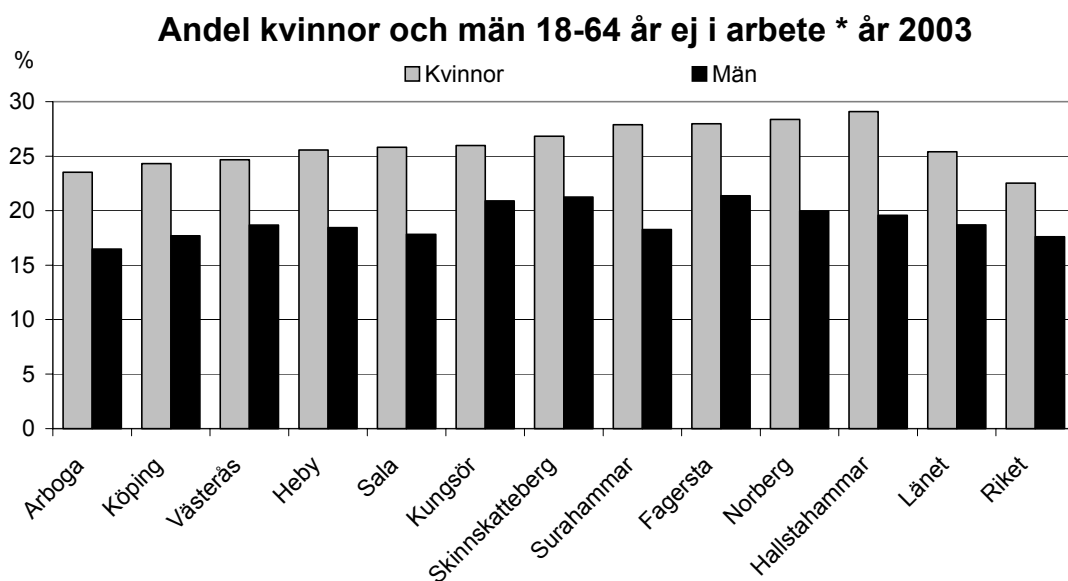

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen

* Arbetslösa och personer i program, andel i procent av motsvarande befolkningsgrupp, årsmedeltal.

Arbetslösheten är högre för män än för kvinnor i samtliga länets kommuner. Om vi däremot lägger samman andelen arbetslösa och andelen personer med sjukpenning, sjukersättning eller aktivitetsersättning så är andelen kvinnor i arbetsför ålder som inte är i arbete betydligt högre än motsvarande andel män i samtliga länets kommuner. I länet är totalt 25,4 procent kvinnor och 18,7 procent män i arbetsför ålder inte i arbete till följd ohälsa och arbetslöshet. Sala-Heby regionen har länets lägsta arbetslöshet och Västerås den högsta. Däremot har Sala-Heby en betydligt högre andel personer med sjukpenning, sjukersättning eller aktivitetsersättning än Västerås. Andelen personer som inte är i arbete är ungefär lika stor i Sala-Heby som i Västerås. Se diagram 6 och 7 samt avsnittet Ohälsotalet, sidorna 22-23.

Diagram 7

* Sjukp sjukers aktivitetsers december 2003 plus arbetslösa och i program årsmedeltal 2003 som andel av medelfolkmängd 18-64 år. Studerande ej medräknade. Källor: Försäkringskassan, AMS, SCB RAPS-RIS

Eget företagande bland kvinnor

År 2001 i länet är knappt 26 procent av företagarna i eget aktiebolag kvinnor. Av egna företagare är knappt 31 procent kvinnor. Motsvarande andelar för riket är drygt 27 procent respektive knappt 31 procent. Jämfört med år 1997 har andelen kvinnliga företagare i både länet och riket ökat marginellt, med knappt en procentenhet. Surahammar har en mycket hög andel kvinnliga företagare, både vad gäller aktiebolag och egna företagare. Skinnskatteberg och Norberg har en mycket låg andel kvinnliga företagare, framförallt vad gäller aktiebolag.

Tabell 9

Andel företagare i eget AB och egna företagare år 2001, uppdelat på kvinnor och män *

Företagare i eget AB	% kvinnor	% män	Egna företagare	% kvinnor	% män
Surahammar	32.9	67.1	Fagersta	35.8	64.2
Arboga	31.1	68.9	Surahammar	35.0	65.0
Kungsör	28.0	72.0	Västerås	33.1	66.9
Hallstahammar	27.6	72.4	Köping	31.1	68.9
Sala	27.3	72.7	Kungsör	29.6	70.4
Köping	25.6	74.4	Arboga	28.7	71.3
Västerås	25.0	75.0	Heby	27.6	72.4
Heby	24.9	75.1	Hallstahammar	27.5	72.5
Fagersta	24.8	75.2	Skinnskatteberg	27.4	72.6
Norberg	21.2	78.8	Sala	26.9	73.1
Skinnskatteberg	17.9	82.1	Norberg	24.6	75.4
Västmanlands län	25.9	74.1	Västmanlands län	30.6	69.4
Riket	27.1	72.9	Riket	30.7	69.3

* Dagbefolkning

Källa: SCB, RAMS

Av länets drygt 840 kvinnliga företagare i eget AB finns knappt en tredjedel inom näringsgrenen handel och kommunikation. Drygt en femtedel finns inom finansiell verksamhet och företagstjänster och knappt en sjättedel inom tillverkning och utvinning.

Fördelningen över näringsgrenar bland länets drygt 2 400 manliga företagare är ungefär likartad. Störst skillnad i procentenheter är det för byggverksamhet, bland männen är andelen knappt en femtedel och bland kvinnorna mindre än en tiondel.

Av länets nästan 1 600 kvinnliga egna företagare finns knappt en tredjedel inom näringsgrenen personliga och kulturella tjänster. Knappt en sjättedel finns inom handel och kommunikation respektive jordbruk, skogsbruk och fiske.

Av länets nästan 3 600 manliga egna företagare finns drygt en fjärdedel inom jordbruk, skogsbruk och fiske. Knappt en femtedel finns inom handel och kommunikation och drygt en sjundedel inom byggverksamhet.

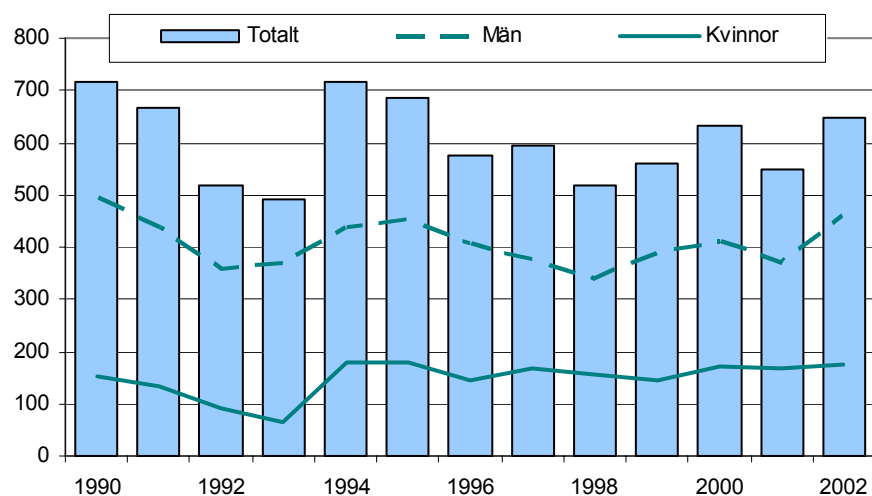
Nyföretagande bland kvinnor

Av de 648 företag som startades i länet år 2002 var det minst 176 företag eller 27 procent som startades av kvinnor. Minst 460 företag eller 71 procent startades av män. Under konjunktur-
nedgången i början på 1990-talet minskade andelen kvinnliga nyföretagare från 21 procent
år 1990 till 13 procent år 1993. Därefter har andelen ökat kraftigt.

De flesta nya företag är tjänsteföretag. Andelen industriföretag av de nystartade företagen har
varit runt en femtedel i länet ända sedan 1991. Det är dock skillnad mellan könen. För män är
andelen industriföretag runt en fjärdedel och för kvinnor mindre än en tiondel.

Diagram 8

Antal nystartade företag i Västmanlands län 1990-2002 fördelat på kön *

* Dagbefolkning

Källa: SCB, RAMS

Andelen kvinnliga nyföretagare i länet är i nivå med riket som helhet. År 2002 var andelen
endast en procentenhet högre i riket än i länet. Under perioden 1990-2002 var andelen i
genomsnitt 24 procent per år i både länet och riket.

Tabell 10

Nystartade företag av kvinnor (dagbefolkning) i länet respektive riket 1990-2002

År	Antal kvinnor		Andel kvinnor procent *	
	Västmanlands län	Västmanlands län	Västmanlands län	Riket
1990	151	21	21	19
1991	133	20	20	17
1992	93	18	18	17
1993	64	13	13	20
1994	179	25	25	23
1995	179	26	26	23
1996	144	25	25	26
1997	169	28	28	27
1998	157	30	30	27
1999	144	26	26	27
2000	170	27	27	25
2001	169	31	31	28
2002	176	27	27	28

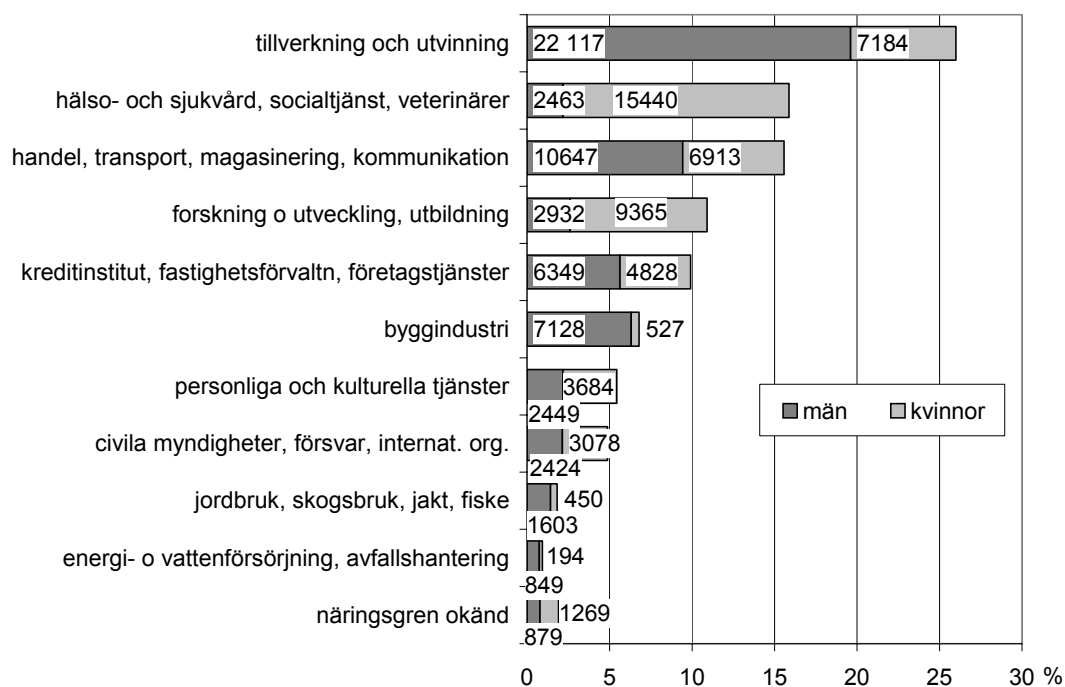
* Minsta andel, bortfall av svar från ett fåtal företag

Källa: SCB, RAMS

Inom vilka näringsgrenar och sektorer arbetar kvinnor och män?

Diagram 9

Antal förvärvsarbetande män respektive kvinnor * efter näringsgren i Västmanlands län år 2002

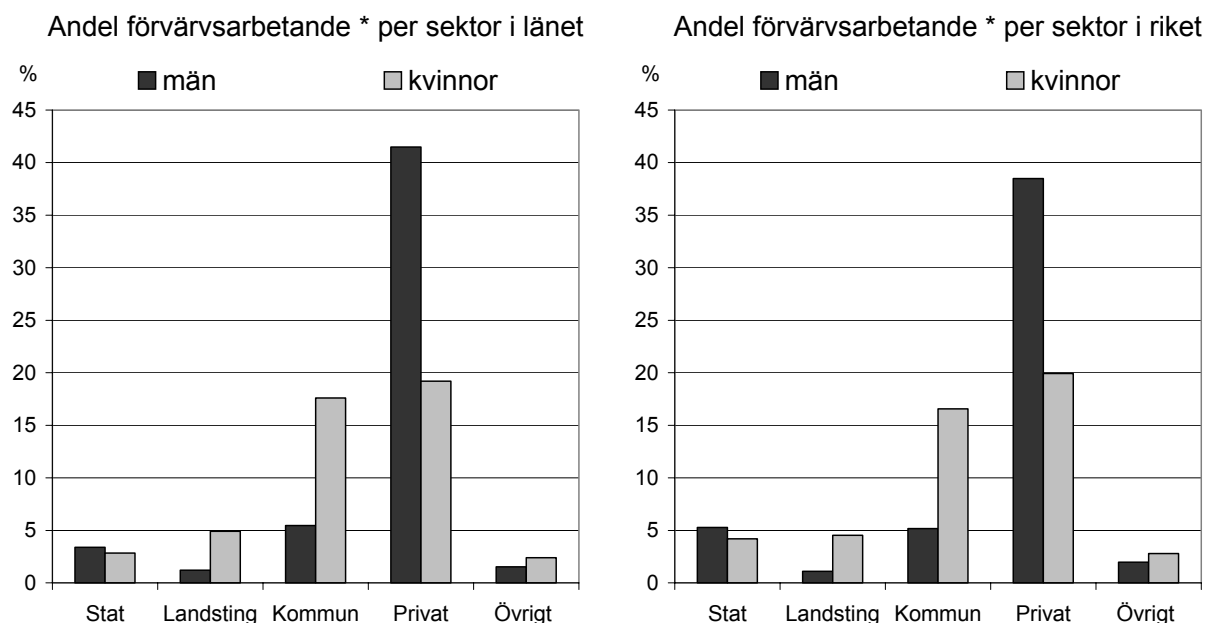

* Dagbefolkning

Källa: SCB, RAMS

Tillverkning och utvinning är den största näringsgrenen i länet sett till antal förvärvsarbetande. Av länets förvärvsarbetande återfinns 26 procent inom denna näringsgren och tre fjärdedelar är män. Inom hälso- och sjukvård med mera återfinns 16 procent av de förvärvsarbetande, varav hela sex sjundedelar är kvinnor. Handel med mera är en lika stor näringsgren men här är könsfördelningen mera jämn med tre femtedelar män.

Diagram 10 a, b

* Dagbefolkning år 2002, andel av totalt antal förvärvsarb.

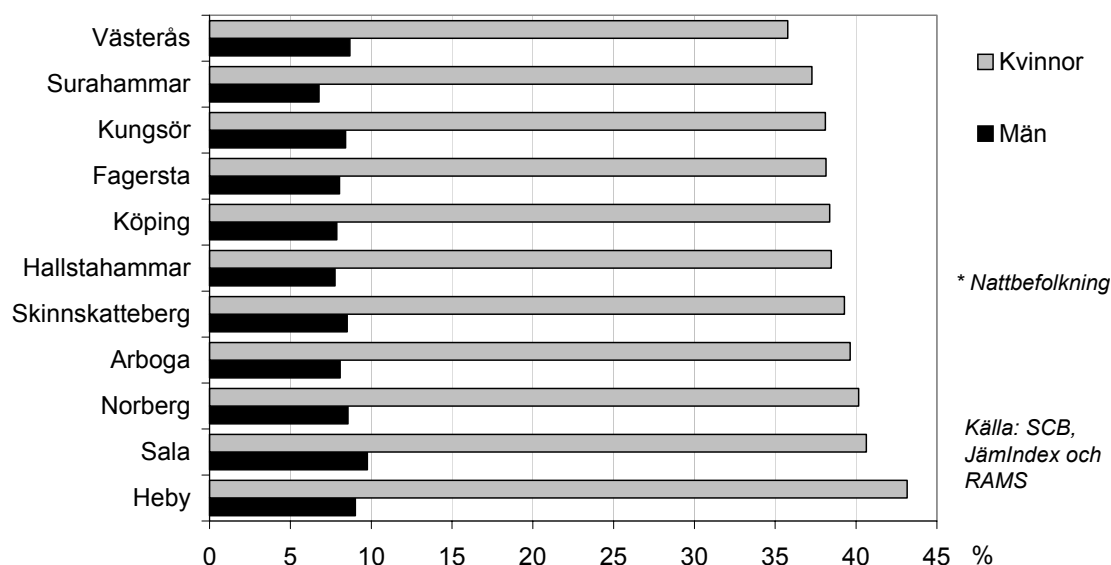
Källa: SCB, RAMS

Den största sektorn är privat sektor med 61 procent av de förvärvsarbetande i länet, varav två tredjedelar är män. Den näst största sektorn är kommunerna med 23 procent av de förvärvsarbetande, varav tre fjärdedelar är kvinnor. Även inom landstinget är andelen kvinnor hög men inom staten är könsfördelningen ganska jämn. I jämförelse med riket har länet en något mer mansdominerad privat sektor och den statliga sektorn är mindre i länet än i riket.

Deltidsarbete

Diagram 11

Andel deltidsarbetande * 20-64 år, efter kommun och kön år 2001

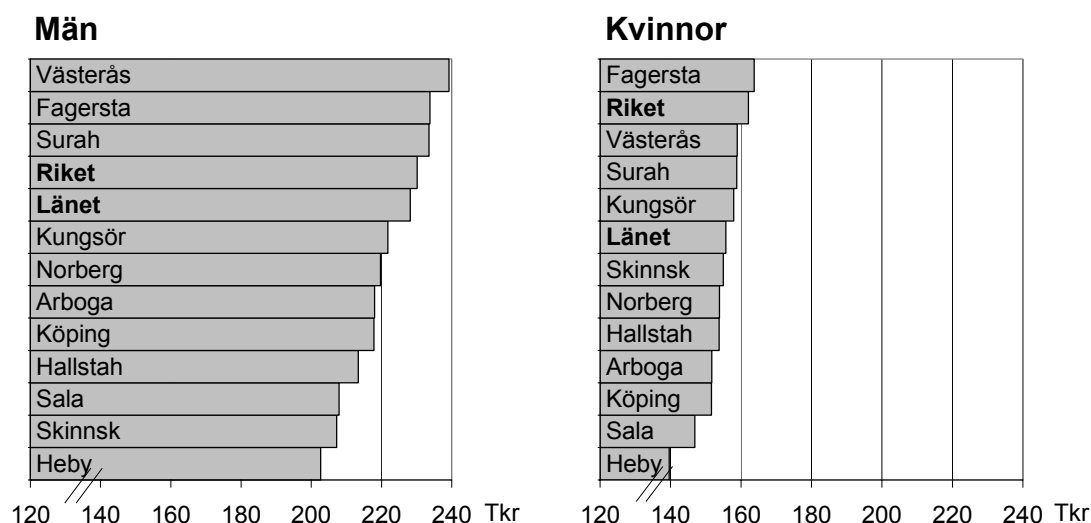

Deltidsarbete är betydligt vanligare bland kvinnor än bland män. I alla länets kommuner deltidsarbetar över 35 procent av kvinnorna och under 10 procent av männen. Skillnaden i procentenheter mellan män och kvinnor är klart minst i Västerås.

Medelinkomst

Diagram 12 a , b

Medelinkomst *år 2002 för nattbefolkning 20-64 år

* Beskattningsbar förvärvsinkomst, medelvärde i tusen kr. Inkomsten beräknas för samtliga. Taxerad förvärvsinkomst minus allmän pensionsavgift, grundavdrag samt särskilt grundavdrag. Källa: SCB, Statistikdatabasen.

Medelinkomsten är något högre i riket än i länet, både för kvinnor och män. För männen är skillnaden mot riket dock endast 1 procent, för kvinnorna är skillnaden 4 procent. I länet är medelinkomsten för män 47 procent högre än för kvinnor. I riket är medelinkomsten för män 42 procent högre för män än för kvinnor. En stor del av skillnaden mellan män och kvinnor beror på den stora skillnaden i deltidsarbete. Se diagram 11.

Spridningen mellan kommunerna är stor. Medelinkomsten för män boende i Västerås är 36.500 kronor högre än för män boende i Heby, en skillnad på 18 procent. Medelinkomsten för kvinnor är 24.100 kronor högre i Fagersta än i Heby, en skillnad på 17 procent. Kommunens näringslivsstruktur förklarar en del av skillnaden mellan kommunerna, både för män och kvinnor. Traditionella industriorter som Fagersta tenderar att ha en högre medelinkomst än kommuner med mindre andel förvärvsarbetande inom tillverkning och utvinning. Heby har klart lägst andel anställda inom tillverkning och utvinning av länets kommuner och har också lägst medelinkomst, både för män och kvinnor. Den pågående regionförstoringen med kraftigt ökad arbetspendling medför dock att allt färre personer arbetar i bostadskommunen, vilket minskar näringslivsstrukturens betydelse för medelinkomsten bland invånarna. Med nuvarande pendlingsmönster gäller detta något mer för männen än för kvinnorna. Se diagram 13 och 14 samt bilaga 1 a och 1 b.

Utbildning påverkar medelinkomsten positivt, vilket bidrar till att medelinkomsten för män är högre i Västerås än i övriga länet. Se tabell 11. Fagersta har högre medelinkomst för kvinnor än Västerås, vilket kan bero på att Fagersta har en större andel kvinnor som arbetar inom tillverkning och utvinning och en mindre andel som arbetar inom handel med mera än Västerås.

Observera att vid beräkningen av medelinkomsten tas ej hänsyn till att kvinnor och män har olika ålder, utbildning, arbetstid, finns på olika sektorer och tillhör olika yrkesgrupper. Om hänsyn tas till dessa variabler får vi en standardvägd medellön. Vid en jämförelse för riket mellan kvinnor och män har kvinnorna 92 procent av männens standardvägda medellön. (Källa: SCB, På tal om kvinnor och män 2004).

Arbetspendling

Definition av arbetspendling: personer med arbetsplatsen i annan kommun än bostadskommunen. Pendling till studier ingår inte.

För kommunerna i Västmanlands län har kommunikationerna förbättrats mycket sedan mitten av 1990-talet. Ett bra exempel är järnvägsförbindelsen mellan Västerås och Stockholm. År 1996 var restiden med tåg från Västerås till Stockholm 80 minuter, år 2004 är restiden 53 minuter. Norr om Mälaren har järnvägs kommunikationerna mellan Stockholm, Västerås, Köping, Arboga och Örebro förbättrats kraftigt (Mälarbanan) och mellan Köping och Örebro har även bilvägen förbättrats avsevärt. Söder om Mälaren har järnvägs kommunikationerna mellan Stockholm, Eskilstuna, Kungsör och Arboga förbättrats kraftigt (Svealandsbanan). Även mellan Västerås, Sala, Heby och Uppsala har kommunikationerna förbättrats sedan mitten av 1990-talet. Sedan 1997 har antalet utpendlande män ökat från 13 600 till 16 800, en ökning med 24 procent. Antalet utpendlande kvinnor har ökat från 8 300 till 10 200, en ökning med 23 procent.

De kraftigt förbättrade kommunikationerna har haft en mycket positiv inverkan på befolkningsutvecklingen i länet. Under hela 1980-talet och hela 1990-talet hade länet inrikes flyttningsunderskott (fler inrikes utflyttade än inrikes inflyttade) med i genomsnitt 998 personer per år. I många mindre kommuner minskade befolkningen kraftigt, framförallt i Fagersta och Hallstahammar. Åren 1980-2000 minskade befolkningen i Fagersta från drygt 15 100 till knappt 12 400, motsvarande 18 procent. Befolkningen i Hallstahammar minskade från drygt 18 200 till knappt 15 100, motsvarande 17 procent. År 1998 vände dock trenden och åren 2001-2003 har länet haft inrikes flyttningsöverskott med i genomsnitt 516 personer per år.

Den inrikes nettointflyttning som tidigare gick till Stockholmsregionen hamnar nu till stora delar i övriga Mälarenregionen. Dessutom ökar utflyttningen från Stockholmsregionen till övriga Mälarenregionen. Detta gäller i högsta grad för Västmanlands län där effekter av regionförstoringen är påtagliga. Att ha tillgång till en stor arbetsmarknad inom en timmes pendlingstid kombinerat med möjligheten till ett boende i naturskön miljö har stor betydelse. Västmanlands län kan erbjuda bra bostäder i attraktiva boendemiljöer. Bostadspriserna ligger dessutom betydligt under prisnivåerna i Stockholms län.

Den ökande arbetspendlingen har dock en baksida. Pendlingen tar tid och kan motverka jämställdheten. Män pendlar mer och dessutom längre sträckor än kvinnor, se diagram 13 och 14 samt bilaga 1 a och 1 b. Detta kan medföra att männen får bättre löneutveckling och karriärmöjligheter. För barnfamiljer kan det medföra att männen tar ett minskat ansvar för barnen. Se artikel i Dagens Nyheter 2004-05-30 av Tora Friberg, professor i kulturgeografi vid Linköpings Universitet.

Diagram 13

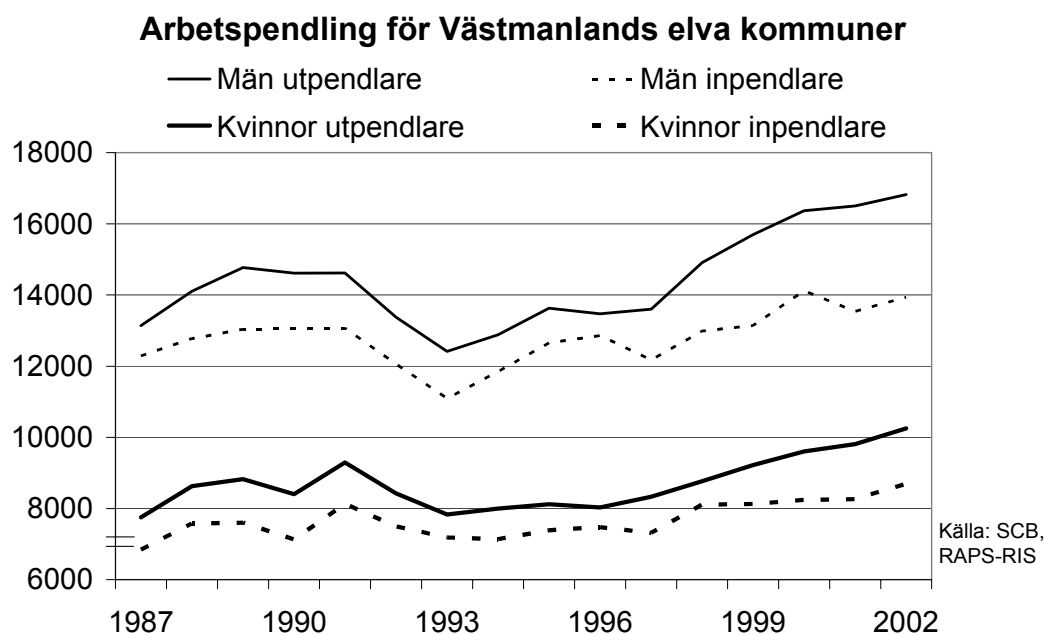
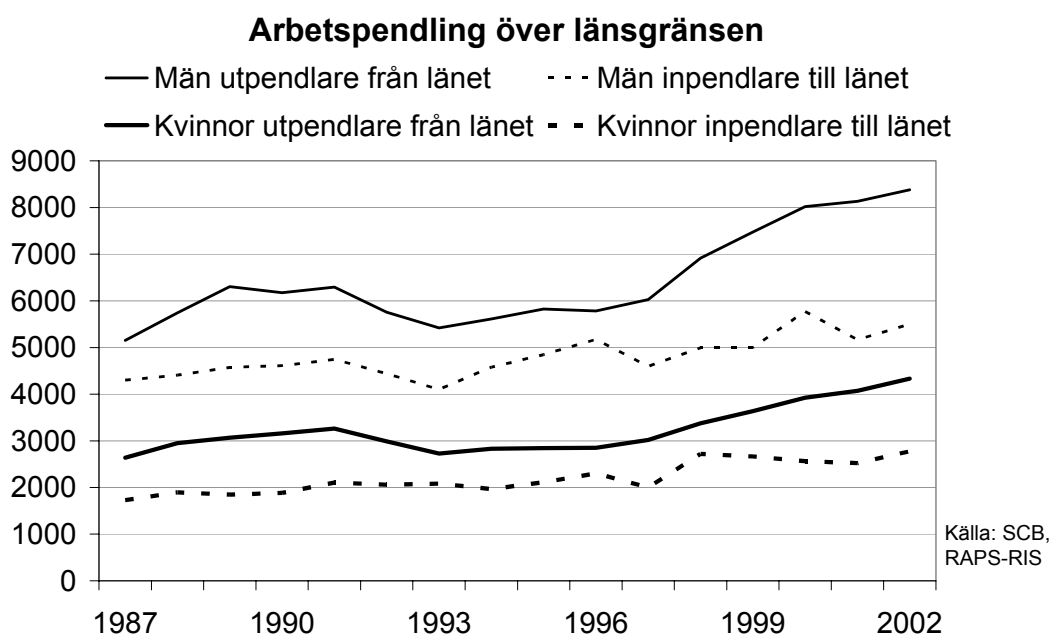

Diagram 14

Befolkningens utbildningsnivå

Tabell 11

År 2003	Utbildningsnivå för åldersgruppen 20-64 efter kommun och kön i procent							
	Utb < 3-årigt gymn		3-årigt gymn		* Eftergymn < 3 år		Eftergymn minst 3 år	
	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂
Skinnskatteberg	66.0	58.7	18.8	18.2	9.2	11.2	5.9	11.9
Surahammar	66.0	62.6	20.3	17.5	8.9	10.4	4.8	9.5
Heby	69.4	60.0	18.3	20.2	7.2	10.9	5.1	8.9
Kungsör	61.0	56.7	22.4	19.4	10.2	13.0	6.4	10.9
Hallstahammar	62.2	59.6	22.4	18.0	10.6	13.5	4.8	8.9
Norberg	65.2	59.6	19.8	16.7	7.9	14.1	7.0	9.7
Västerås	43.9	44.0	23.1	19.1	16.0	17.7	17.0	19.3
Sala	60.0	52.6	21.4	20.8	10.6	14.6	7.9	12.0
Fagersta	63.9	58.9	22.1	18.6	8.0	12.9	6.0	9.7
Köping	59.8	54.9	22.6	20.9	10.8	13.7	6.8	10.5
Arboga	55.2	54.2	25.1	20.7	13.0	13.0	6.8	12.2
Västmanl	52.8	50.2	22.4	19.3	13.0	15.5	11.8	15.0
Riket	49.7	45.6	21.1	19.3	13.6	16.2	15.6	18.8

* minst 20 högskolepoäng i ett ämne

Källa: SCB, RAPS-RIS

Andelen befolkning 20-64 år med minst 3-årig eftergymnasial utbildning är klart lägre i länet än i riket. För både kvinnor och män är andelen 3,8 procentenheter lägre i länet än i riket. I Västerås är dock andelen högre än i riket och mycket högre än i övriga länet, både vad gäller kvinnor och män.

Skillnaden i utbildningsnivå mot riket är totalt sett något mindre för män än för kvinnor eftersom skillnaden mot riket vad gäller den lägsta utbildningsnivån är något mindre för män.

Kvinnorna har en klart högre utbildningsnivå än männen, både i länet och i riket. I länet är andelen kvinnor med eftergymnasial utbildning 30,5 procent och för män är andelen 24,8 procent. Motsvarande andelar i riket är 35,0 procent respektive 29,2 procent.

Spridningen mellan kommunerna är mycket stor. I Västerås är andelen kvinnor med eftergymnasial utbildning 37,0 procent och för män är andelen 33,0 procent. Motsvarande andelar i Heby är 19,8 procent för kvinnorna respektive 12,3 procent för männen.

Utbildningsnivån bland utrikes födda

Tabell 12

Västmanlands län	Utbildningsnivå för åldersgruppen 20-64 efter födelseland och kön i procent					
	Födda i Sverige		Födda i Norden (ej Sv)		Födda utanför Norden	
	♀	♂	♀	♂	♀	♂
Utb < 3-årigt gymn	51.4	48.2	74.4	71	51.4	51.6
3-årigt gymn	23.4	20.3	12.4	10	20.1	17.6
* Eftergymn < 3 år	13.4	16.1	8.3	10.5	12.5	13.7
Eftergymn minst 3 år	11.8	15.3	4.9	8.5	16.0	17.1

* minst 20 högskolepoäng i ett ämne

Källa: SCB, RAPS-RIS

Personer födda i Sverige och personer födda utanför Norden har totalt sett ungefär samma utbildningsnivå. Personer födda i Norden utom Sverige har däremot en betydligt lägre utbildningsnivå än Sverigefödda. Andelen med den lägsta utbildningsnivån är runt 23 procentenheter högre än bland Sverigefödda, både vad gäller kvinnor och män. Andelen förvärvsarbete är dock hög i denna befolkningsgrupp. Se avsnittet Andel förvärvsarbete bland utrikes födda, sidan 8.

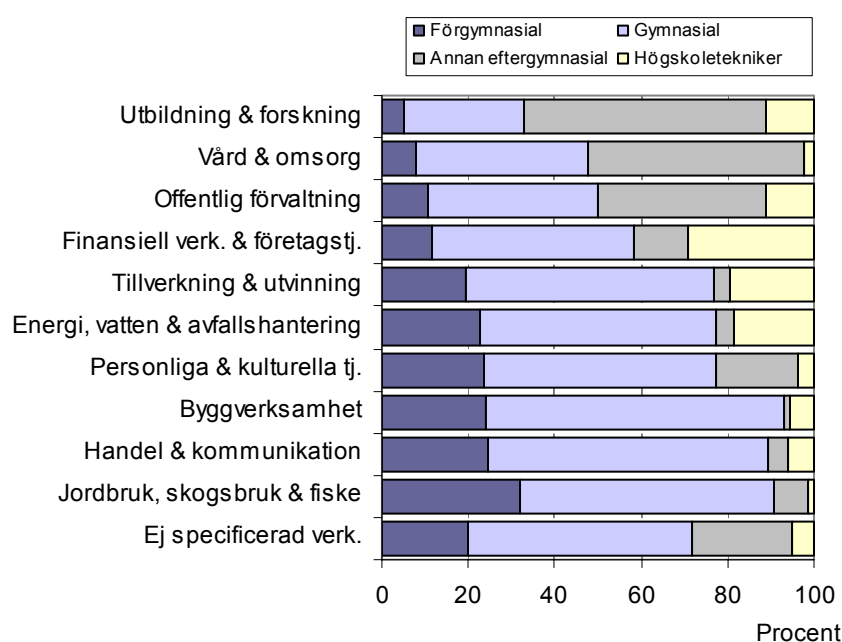
Den förvärvsarbetande dagbefolkningens utbildningsnivå

Nedan beskrivs utbildningsnivån hos den förvärvsarbetande dagbefolkningen, vilken är uppdelad i fyra kategorier; förgymnasial utbildning, gymnasial utbildning, högskoleteknisk utbildning (minst 20 högskolepoäng inom ett tekniskt ämne) samt annan eftergymnasial utbildning (minst 20 högskolepoäng inom ett ämne, ej tekniskt).

Andelen högskoletekniker är särskilt intressant att studera ur ett tillväxtperspektiv. Fler sysselsatta med högskoleteknisk utbildning bidrar i högre grad till produkt- och processutvecklingen i näringslivet.

Diagram 15 a

Procentuell fördelning sett till utbildningsnivå, förvärvsarbetande män * i Västmanlands län, fördelat efter näringsgren, år 2001

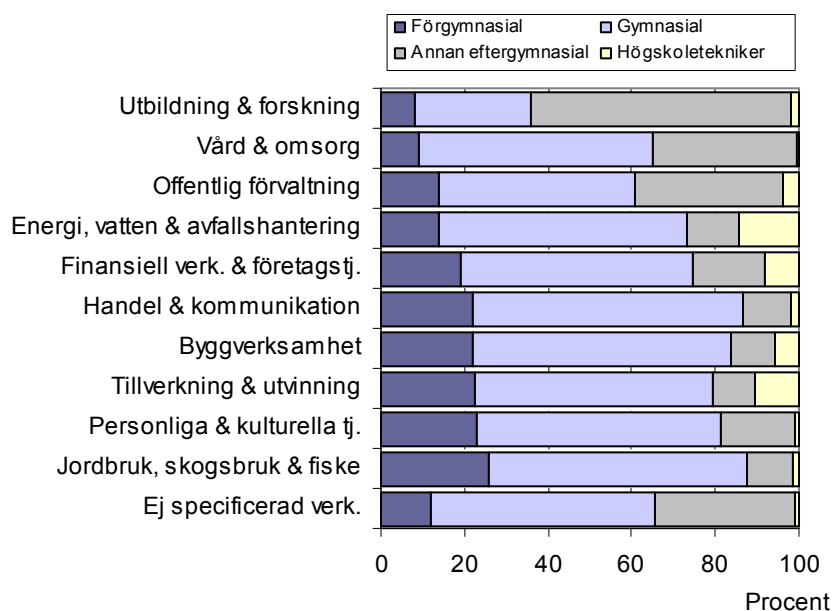
* Dagbefolkning

Källa: SCB

Den största andelen högskoletekniker bland de sysselsatta männen finns inom de tre näringsgrenarna finansiell verksamhet och företagstjänster, tillverkning och utvinning samt energi- och vattenförsörjning och avfallshantering. Den lägsta utbildningsnivån finns inom jordbruk, skogsbruk och fiske där drygt 30 procent av de sysselsatta männen endast har förgymnasial utbildning samtidigt som andelen högskoletekniker är den lägsta bland de tio näringsgrenarna. Även inom näringsgrenarna byggverksamhet samt handel och kommunikation är utbildningsnivån låg, omkring 90 procent har högst gymnasial utbildning. Utbildning och forskning, följt av vård och omsorg, har störst andel sysselsatta med annan eftergymnasial utbildning än högskoleteknisk.

Diagram 15 b

Procentuell fördelning sett till utbildningsnivå, förvärvsarbetande kvinnor * i Västmanlands län, fördelat efter näringsgren, år 2001

* Dagbefolkning

Källa: SCB

Den största andelen högskoletekniker bland de sysselsatta kvinnorna finns inom de två näringsgrenarna energiproduktion, vattenförsörjning och avfallshantering samt tillverkning och utvinning. Den lägsta utbildningsnivån finns inom jordbruk, skogsbruk och fiske där drygt 25 procent endast har förgymnasial utbildning. Även inom näringsgrenen handel och kommunikation är utbildningsnivån låg, omkring 85 procent har högst gymnasial utbildning. Utbildning och forskning har högst andel sysselsatta med annan eftergymnasial utbildning än högskoletekniker. Denna utbildningskategori är också stor inom näringsgrenarna offentlig förvaltning samt vård och omsorg.

Hälsa

Det är svårt att mäta hälsan hos en befolkning. Istället mäts ohälsan, vilket är betydligt lättare. Över lång tid syns en förbättring i det allmänna hälsotillståndet eftersom medellivslängden ökat kraftigt sedan slutet av 1970-talet.

Medellivslängd

Tabell 13

Medellivslängd, medelvärde åren 1998-2002	♂	♀
Hallands län	78.5	83.0
Kronobergs län	78.1	82.7
Uppsala län	78.5	82.6
Jönköpings län	77.7	82.5
Blekinge län	77.7	82.3
Skåne län	77.2	82.2
Östergötlands län	77.6	82.1
Stockholms län	77.2	82.1
Västra Götalands län	77.5	82.1
Riket	77.3	82.0
Dalarnas län	77.2	81.8
Västerbottens län	77.1	81.8
Kalmar län	77.1	81.8
Södermanlands län	76.9	81.7
Västernorrlands län	76.8	81.6
Västmanlands län	77.4	81.6
Jämtlands län	77.0	81.6
Gävleborgs län	76.6	81.4
Värmlands län	76.6	81.4
Norrbottnens län	76.2	81.4
Örebro län	77.4	81.3
Gotlands län	76.7	81.1

* Återstående medellivslängd vid födelsen

Källa: SCB, Statistikdatabasen

Vid beräkningen av medellivslängden utgår man från en syntetisk kohort av nyfödda och utsätter denna kohort för den dödlighet i olika åldrar som nu gäller. Den medellivslängd som man på så sätt får fram omtalar hur länge nu nyfödda kommer att leva under förutsättning att dödligheten förblir oförändrad.

Medellivslängden har ökat kraftigt de senaste 25 åren, både vad gäller kvinnor och män. Enligt SCB:s prognos förväntas medellivslängden fortsätta öka på grund av förbättrad livsstil och medicinska framsteg (Sveriges framtida befolkning, Demografiska rapporter 2003:4).

Medellivslängden i Västmanlands län ligger ungefär på samma nivå som riket, både vad gäller män och kvinnor. I länet är medellivslängden för kvinnor drygt 4 år högre än för män. Den stora skillnaden i medellivslängd mellan män och kvinnor beror på att männen utsätter sig för större risker. Dödligheten bland vuxna män är betydligt högre än bland vuxna kvinnor vilket bland annat beror på högre självmordsfrekvens, fler olyckor samt större drogmissbruk. Skillnaden har dock minskat med ungefär 2 år sedan slutet av 1970-talet och förväntas fortsätta minska. För 25 år sedan var medellivslängden för kvinnor runt 78 år och för män runt 72 år. För 10 år sedan var medellivslängden för kvinnor runt 81 år och för män runt 76 år. Idag är medellivslängden för kvinnor runt 82 år och för män runt 78 år. Enligt en prognos från SCB förväntas medellivslängden år 2030 vara runt 85 år för kvinnor och runt 82 år för män.

Ohälsotalet

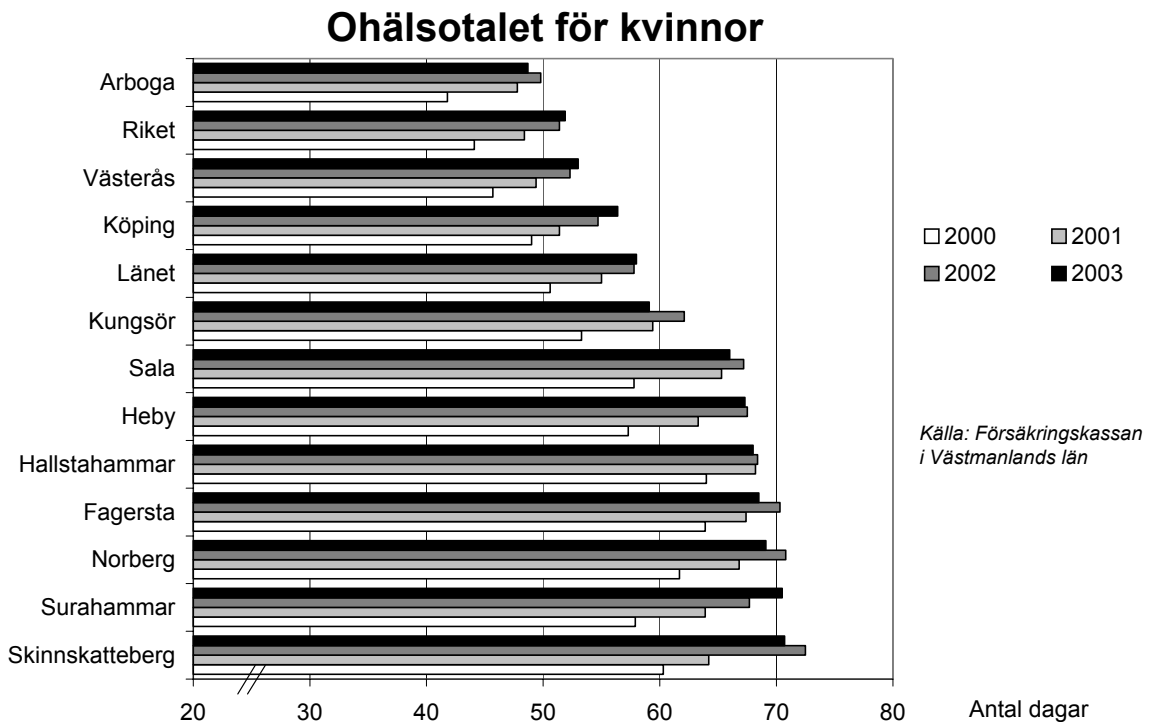
Ohälsotalet är ett mått på storleken av de utbetalningar av ersättning för inkomstbortfall vid ohälsa, som görs från socialförsäkringarna. Det är inte ett mått på hela befolkningens ohälsa.

Definition av ohälsotalet: Antal ersatta dagar per inskriven försäkrad i åldern 16-64 år under en tolv månaders period. Ersatta dagar med: sjukpenning (från dag 22 i sjukperioden), arbets-skadesjukpenning, rehabiliteringspenning, förebyggande sjukpenning, sjukersättning vid utbildningsbidrag samt dagar med sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspension och sjukbidrag). Dagar med partiell ersättning är omräknade till hela dagar. Måttet avser en 12-månadersperiod. Ersatta dagar med sjuklön från arbetsgivare ingår inte i ohälsotalet.

År 2003 var ohälsotalet för kvinnor i länet drygt 58 dagar, vilket är en ökning med drygt 7 dagar sedan år 2000. Varje år 2000-2003 har ohälsotalet för kvinnor varit minst 6 dagar högre i länet än i riket, motsvarande mellan 12 och 15 procent högre. Spridningen mellan kommunerna är dock stor. I Skinnskatteberg och Surahammar var ohälsotalet för kvinnor nästan 71 dagar, i Arboga var det nästan 49 dagar och i Västerås var det 53 dagar.

Ohälsotalet för kvinnor ökar kraftigt med stigande ålder. I länet var ohälsotalet för kvinnor nästan 37 dagar i åldersgruppen 30-39, nästan 59 dagar i åldersgruppen 40-49, nästan 92 dagar i åldersgruppen 50-59 samt drygt 139 dagar i åldersgruppen 60-64.

Diagram 16 a

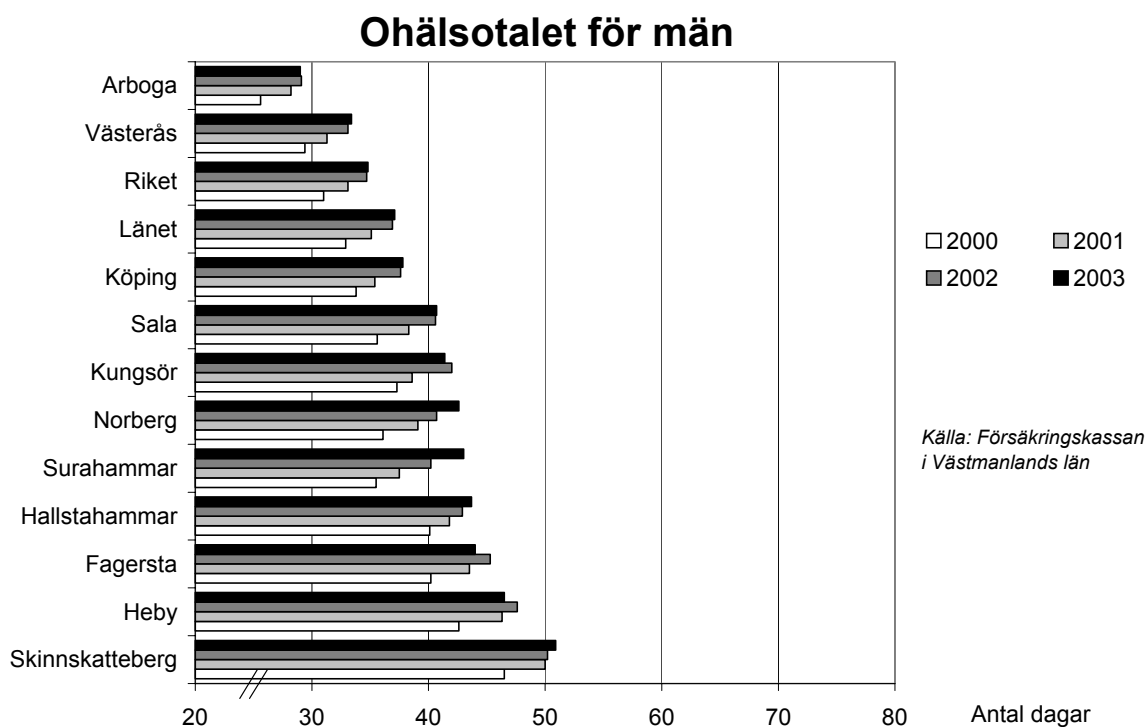
År 2003 var ohälsotalet för män i länet drygt 37 dagar, vilket är en ökning med drygt 4 dagar sedan år 2000. Varje år 2000-2003 har ohälsotalet för män varit ungefär 2 dagar högre i länet än i riket, motsvarande mellan 6 och 7 procent högre. Spridningen mellan kommunerna är dock stor. I Skinnskatteberg var ohälsotalet för män nästan 51 dagar, i Arboga var det 29 dagar och i Västerås var det drygt 33 dagar.

Ohälsotalet är betydligt lägre för män än för kvinnor, både i länet och i riket. I länet var ohälsotalet nästan 21 dagar lägre för män än för kvinnor, motsvarande 36 procent lägre.

Även för män ökar ohälsotalet kraftigt med stigande ålder. I länet var ohälsotalet för män 20 dagar i åldersgruppen 30-39, nästan 36 dagar i åldersgruppen 40-49, drygt 57 dagar i åldersgruppen 50-59 samt nästan 103 dagar i åldersgruppen 60-64.

Källor: Försäkringskassan i Västmanlands län och Riksförsäkringsverket.

Diagram 16 b

Det finns fortfarande kunskapsbrister när det gäller hur till exempel arbetsmiljö, försäkringsvillkor och attityder till sjukskrivning påverkar utvecklingen av hälsa och ohälsa. Utanförskap på grund av sjukdom eller funktionshinder utgör en stor risk för såväl den enskilde som för den framtida arbetskraftsförsörjningen. Stimulans genom ekonomiska drivkrafter och utveckling av arbetsmiljöarbetet samt en utvecklad rehabilitering för snabb återgång i arbete är viktiga byggstenar för att vända den negativa trenden. Attityderna till arbete, familjeliv, personer med funktionshinder, hälsa och ohälsa med mera, kan troligen förändras i positiv riktning.

Kriminalitet

Över 80 procent av samtliga personer misstänkta för brott är män, både i länet och i riket. Vad gäller misstänkta för brott mot person är ungefär 6 personer av 7 en man. Vad gäller misstänkta för brott mot förmögenhet är ungefär 3 personer av 4 en man.

I jämförelse med år 1996 har andelen kvinnor av personer misstänkta för brott mot person ökat med drygt 2 procentenheter i länet och drygt 3 procentenheter i riket. Däremot är andelen kvinnor av personer misstänkta för brott mot förmögenhet i stort sett oförändrad, både i länet och i riket.

Tabell 14 a, b

Västmanlands län	Antal				Könsfördelning %		
	♀	♂	♀	♂	kön okänt	♀	♂
Personer misstänkta för brott *							
Samtliga brott år 1996	2 713	476	2 237	.	17.5	82.5	
<i>varav brott mot person</i>	564	60	504	.	10.6	89.4	
<i>varav brott mot förmögenhet</i>	1 474	327	1 147	.	22.2	77.8	
Samtliga brott år 1999	2 132	347	1 785	.	16.3	83.7	
<i>varav brott mot person</i>	506	63	443	.	12.5	87.5	
<i>varav brott mot förmögenhet</i>	1 081	198	883	.	18.3	81.7	
Samtliga brott år 2003	2 956	518	2 389	49	17.8	82.2	
<i>varav brott mot person</i>	784	100	671	13	13.0	87.0	
<i>varav brott mot förmögenhet</i>	1 247	275	955	17	22.4	77.6	

Riket	Antal				Könsfördelning %		
	♀	♂	♀	♂	kön okänt	♀	♂
Personer misstänkta för brott *							
Samtliga brott år 1996	84 801	16 068	68 733	.	18.9	81.1	
<i>varav brott mot person</i>	18 372	1 973	16 399	.	10.7	89.3	
<i>varav brott mot förmögenhet</i>	44 364	10 978	33 386	.	24.7	75.3	
Samtliga brott år 1999	69 384	12 243	57 141	.	17.6	82.4	
<i>varav brott mot person</i>	16 536	1 803	14 733	.	10.9	89.1	
<i>varav brott mot förmögenhet</i>	33 062	7 516	25 546	.	22.7	77.3	
Samtliga brott år 2003	98 821	18 551	78 082	2 188	19.2	80.8	
<i>varav brott mot person</i>	22 244	3 009	18 864	371	13.8	86.2	
<i>varav brott mot förmögenhet</i>	44 713	11 024	32 737	952	25.2	74.8	

Källa: Brottsförebyggande rådet

* Antalet personer redovisas netto per rad, det vill säga varje person förekommer endast en gång per rad.

Runt 98 procent av samtliga personer misstänkta för brott är i åldern 15-64 år. Även om inte alla misstänkta för brott bor i länet är det ändå intressant att jämföra antalet misstänkta 15-64 år med medelfolkmängden 15-64 år. Vad gäller samtliga brott år 2003 i länet var andelen för kvinnor 0,6 procent och för män 2,8 procent. Motsvarande andelar för riket var 0,6 procent för kvinnor och 2,6 procent för män.

Vad gäller personer misstänkta för brott mot person är andelen kvinnor mycket liten. År 2003 var andelen kvinnor av personer misstänkta för misshandel och olaga hot mindre än 10 procent i länet. Samliga personer misstänkta för sexualbrott var män. Däremot är andelen kvinnor betydligt större för det lindrigare brottet stöld och snatteri i butik och varuhus. År 2003 var andelen kvinnor av misstänkta personer 34 procent, motsvarande 159 personer.

Tabell 15

Västmanlands län år 2003, personer misstänkta

för brott *, fjorton av de vanligaste brotten	Totalt	Män	Kvinnor	Kön okänt	Andel kv %
Misshandel	418	375	39	4	9
Olaga hot	216	195	17	4	8
Ofredande	103	79	24	0	23
Sexualbrott	58	55	0	3	0
Tillgrepp av motordrivet fortkäffningsmedel	123	113	10	0	8
Inbrottsstöld, inte av skjutvapen	224	192	32	0	14
Stöld ur och från motordrivet fordon	69	62	6	1	9
Stöld och snatteri i butik, varuhus och dylikt	474	307	159	8	34
Rån, grovt rån	47	43	3	1	7
Bedrägeri och annan oredlighet	181	145	33	3	19
Skadegörelsebrott	211	186	24	1	11
Trafikbrott	933	819	104	10	11
Narkotikabrott	452	370	82	0	18
Brott mot Lagen om förbud betr. knivar m.m.	164	154	9	1	6

Källa: Brottsförebyggande rådet

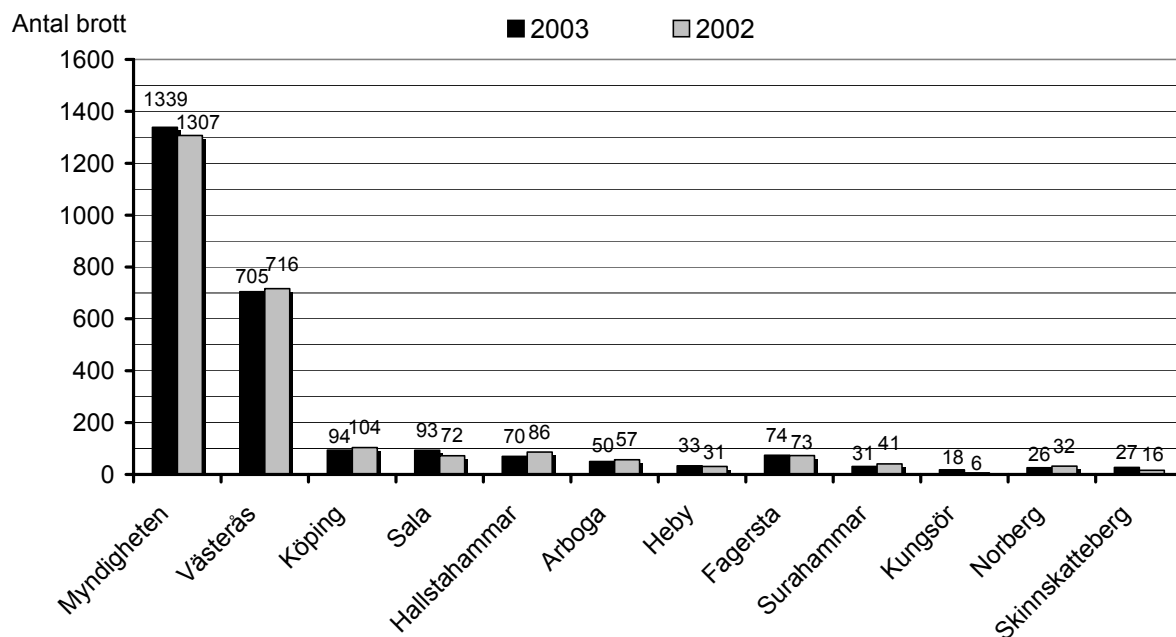
* Antalet personer redovisas netto per rad, det vill säga varje person förekommer endast en gång per rad.

Viktigt att veta om statistiken. Det är skillnad mellan faktisk och polisanmäld brottslighet. Det innebär att den statistiska bilden ibland är en underskattning av verkligheten. Alla brott anmäls inte till polisen. Snatterier och trafikbrott är exempel på brottstyper där bara en liten del av den faktiska brottsligheten speglas i statistiken. Ökningar eller minskningar i statistiken behöver inte tyda på ökningar eller minskningar i den faktiska brottsligheten. Exempel: Debatten kring sexualbrott, förändrade rutiner, förändrad kvinnoosyn med mera har troligen bidragit till att sexualbrotten oftare anmäls nu jämfört med tidigare. Anmälningsbenägenheten har alltså ökat, vilket avspeglar sig som en ökning i antalet anmälda brott. För vissa brottstyper är det vanligt att man anmäler flera års brottslighet vid ett och samma tillfälle. Detta kan medföra stora ökningar i antalet anmälda brott utan att det behöver betyda att antalet offer eller antalet gärningsmän ökat. Exempel: År 1996 innehöll fyra anmälningar tillsammans 25 500 bedrägeribrott som var begångna av fyra personer. Källa: Brottsförebyggande rådet.

Mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt samhällsproblem. Antalet anmälda våldsbrott mot kvinnor i nära relation har ökat i länet. Mörkertalet är stort. Förmodligen kommer endast cirka 25 procent av fallen till myndigheternas kännedom. Dessa brott sker oftast inomhus av nära anhörig eller bekant till kvinnan. Våldet drabbar kvinnor i alla åldrar och samhällsklasser. Det drabbar såväl kvinnor födda i Sverige som utomlands. Mäns våld mot kvinnor är en jämställdhetsfråga och i botten en fråga om makt och kontroll över kvinnan. Aktuell forskning visar att våldet i stor utsträckning direkt och indirekt drabbar barnen till de misshandlade kvinnorna. Se diagram 17.

Diagram 17

Anmälda våldsbrott * mot kvinnor i Västmanlands län

* Nära relation med offret samt grov kvinnofridskränkning och besöksförbud, brottskod 0356, 0366, 0376, 0386, 0406, 0412, samt 4021. Källa: Polismyndigheten i Västmanlands län.

Politisk representation

Vad gäller politisk representation för Västmanlands län är fördelningen relativt jämn mellan kvinnor och män. Däremot är fördelningen mycket ojämn i flera länets av kommunstyrelser trots att kvinnors representation i kommunfullmäktige är ganska jämn i samliga länets kommuner. Det är dock stor spridning mellan kommunerna. I Västerås, Norberg, Skinnskatteberg samt Köping är fördelningen jämn även i kommunstyrelsen. I Heby och Fagersta samt Arboga är andelen kvinnor i kommunstyrelsen bara runt en fjärdedel.

Av länets 15 kommunalråd är 9 män och 6 kvinnor.

Tabell 16 a, b

Politisk representation för Västmanlands län, fördelning %	
Riksdagsledamöter	
♀	♂
40.0	60.0
Landstingsfullmäktige	
♀	♂
49.4	50.6
Länsstyrelsens styrelse	
♀	♂
50.0	50.0

Politisk representation för kommuner, fördelning %				
Kommun	Kommunfullmäktige, val 2002		Kommunstyrelsen 2003	
	♀	♂	♀	♂
Västerås	43.0	57.0	46.2	53.9
Hallstahammar	40.0	60.0	36.4	63.6
Surahammar	41.0	59.0	33.3	66.7
Sala	37.0	63.0	38.5	61.5
Heby	43.0	57.0	27.3	72.7
Fagersta	46.0	54.0	27.3	72.7
Norberg	42.0	58.0	45.5	54.6
Skinnskatteberg	52.0	48.0	45.5	54.6
Köping	45.0	55.0	46.2	53.9
Arboga	39.0	61.0	23.1	76.9
Kungsör	51.0	49.0	36.4	63.6

Källor: Riksdagen, Valmyndigheten, SCB, Länsstyrelsen

Föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning

Föräldrapenning

Föräldrapenningen ger föräldrarna möjlighet att vara hemma för att vårda barnet i sammanlagt 480 dagar. Om barnets föräldrar har gemensam vårdnad har de rätt till hälften var av det totala antalet dagar. De kan ta ut dagarna tills barnet har fyllt 8 år eller tills barnet har slutat första skolåret. En förälder kan avstå rätten till föräldrapenning till den andra föräldern med undantag för 60 dagar (de så kallade mamma- och pappamånaderna). De som har ensam vårdnad har rätt till alla dagarna.

Tillfällig föräldrapenning

Föräldrar har rätt till tillfällig föräldrapenning för att vara hemma med ett sjukt barn som inte fyllt 12 år. Ersättning ges också vid besök hos läkare eller barnvårdscentral.

Tabell 17 a, b

Föräldrapenning fördelning %	År 2003		År 1999		Tillfällig föräldrapenning*År 2003 fördelning %	År 2003		År 1999	
	♀	♂	♀	♂		♀	♂	♀	♂
Västerbottens län	78.8	21.2	85.7	14.3	Västerbottens län	58.2	41.8	62.1	37.9
Uppsala län	80.8	19.2	86.3	13.7	Dalarnas län	61.5	38.5	63.4	36.6
Jämtlands län	81.3	18.7	86.6	13.4	Örebro län	61.7	38.3	64.2	35.8
Örebro län	81.5	18.5	85.9	14.1	Västmanlands län	62.5	37.5	63.9	36.1
Norrbottnens län	82.0	18.0	87.0	13.0	Jämtlands län	62.5	37.5	65.4	34.6
Västernorrlands län	82.0	18.0	87.9	12.1	Gotlands län	62.6	37.4	65.6	34.4
Dalarnas län	82.2	17.8	87.1	12.9	Uppsala län	62.7	37.3	64.6	35.4
Stockholms län	82.2	17.8	88.8	11.2	Gävleborgs län	62.9	37.1	65.2	34.8
Gotlands län	82.5	17.5	86.8	13.2	Kronobergs län	63.1	36.9	63.8	36.2
Västmanlands län	82.5	17.5	87.2	12.8	Värmlands län	63.3	36.7	65.1	34.9
Södermanlands län	82.6	17.4	88.1	11.9	Södermanlands län	63.4	36.6	64.8	35.2
Östergötlands län	82.6	17.4	88.4	11.6	Västra Götalands län	63.5	36.5	65.6	34.4
Riket	82.8	17.2	88.4	11.6	Norrbottnens län	63.7	36.3	65.5	34.5
Värmlands län	83.0	17.0	89.2	10.8	Västernorrlands län	64.0	36.0	66.2	33.8
Gävleborgs län	83.1	16.9	88.4	11.6	Kalmar län	64.1	35.9	66.5	33.5
Västra Götalands län	83.2	16.8	88.5	11.5	Östergötlands län	64.3	35.7	65.6	34.4
Blekinge län	83.7	16.3	90.6	9.4	Riket	64.4	35.6	66.4	33.6
Kronobergs län	83.9	16.1	88.8	11.2	Blekinge län	64.8	35.2	66.9	33.1
Kalmar län	84.0	16.0	89.2	10.8	Jönköpings län	64.9	35.1	66.0	34.0
Hallands län	84.1	15.9	88.7	11.3	Hallands län	65.0	35.0	66.5	33.5
Jönköpings län	84.3	15.7	89.5	10.5	Stockholms län	65.9	34.1	68.2	31.8
Skåne län	84.3	15.7	89.7	10.3	Skåne län	67.4	32.6	69.5	30.5

* Denna tabell omfattar endast vård av barn.

Tabellen omfattar inte pappadagar och kontaktdagar.

Källa: RFV/STORE

Könsfördelningen är väldigt ojämn vad gäller uttag av dagar med föräldrapenning.

År 2003 var pappornas andel i länet 17,5 procent och i riket 17,2 procent. Västmanlands län placerar sig i mitten på en tionde plats bland länen. Pappornas andel har dock ökat kraftigt sedan 1999. I länet har andelen ökat med nästan 5 procentenheter och i riket med nästan 6 procentenheter.

Könsfördelningen är ganska jämn vad gäller uttag av dagar med tillfällig föräldrapenning.

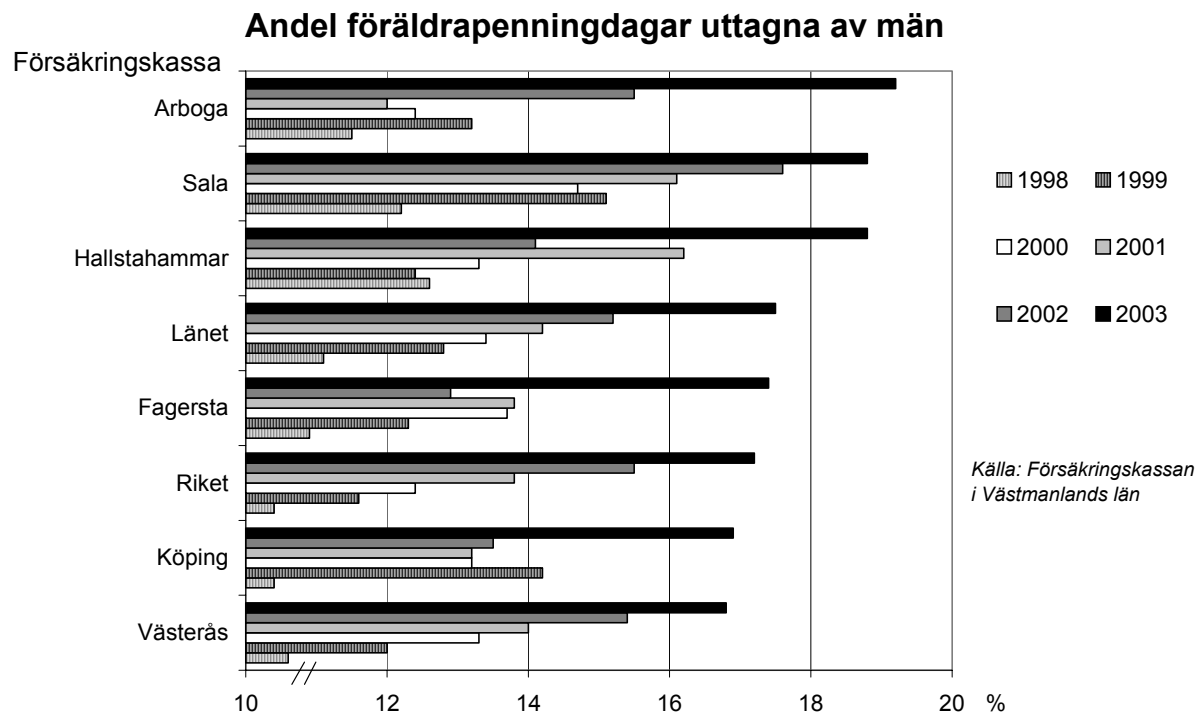
År 2003 var pappornas andel i länet 37,5 procent och i riket 35,6 procent. Västmanlands län placerar sig i mitten på en fjärde plats bland länen. Andelen har ökat något sedan 1999. I länet har andelen ökat med drygt 1 procentenhet och i riket med 2 procentenheter.

Föräldrapenning per kontorsområde

Statistiken inom detta område redovisas inte för varje enskild kommun, utan för varje kontorsområde.

- För Västerås och Köping är kontorsområdet detsamma som respektive kommun.
- Arboga omfattar även Kungsör.
- Fagersta omfattar även Norberg och Skinnskatteberg.
- Hallstahammar omfattar även Surahammar.
- Sala omfattar även Heby och Östervåla.

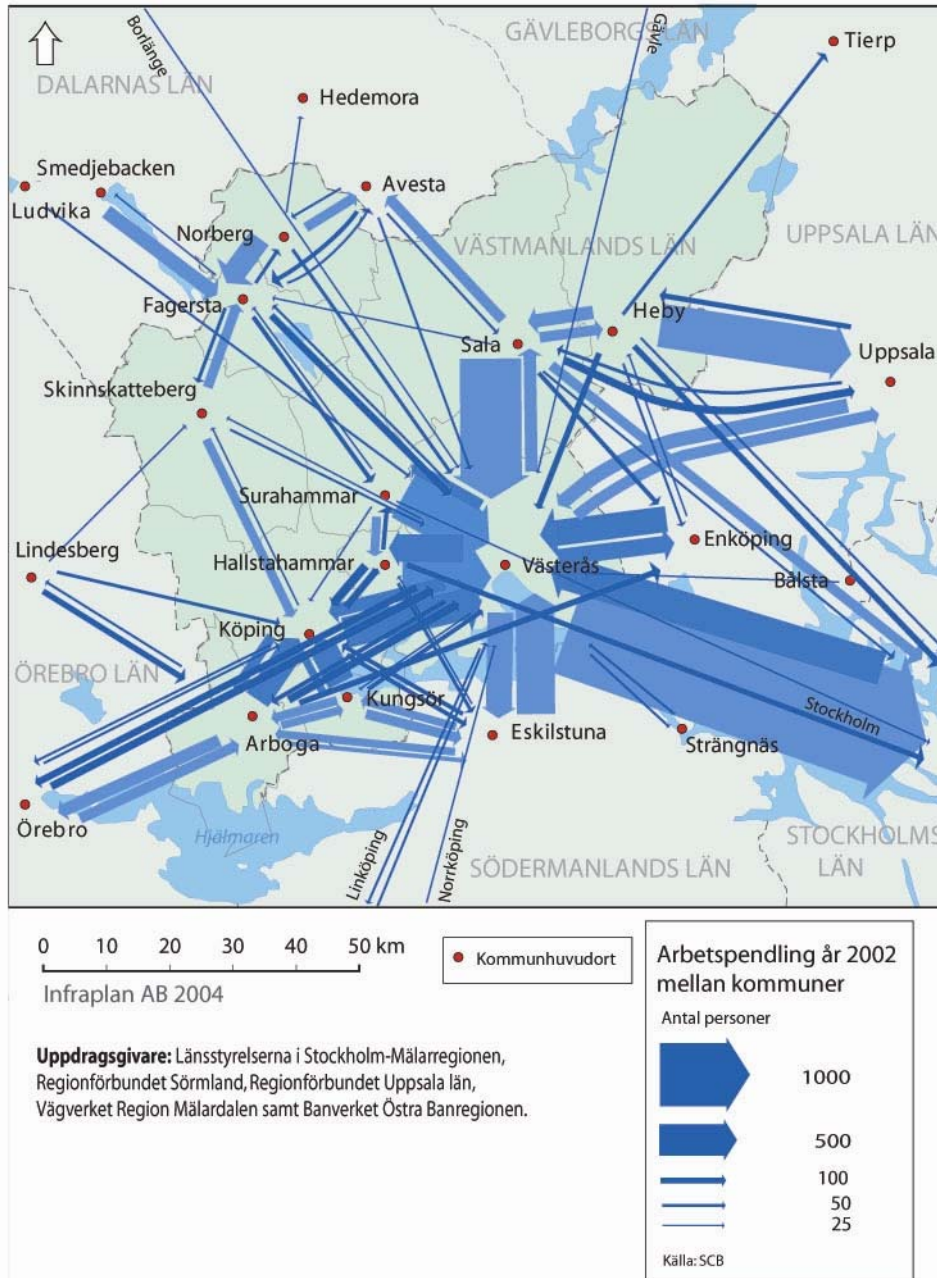
Diagram 18

Spridningen mellan kontorsområdena är stor. År 2003 hade Arboga-Kungsör högst andel i länet med 19,2 procent. Lägst andel hade Västerås med 16,8 procent. År 2001 hade dock Arboga-Kungsör lägst andel i länet och deras andel har ökat med hela 7,2 procentenheter sedan dess. I jämförelse med år 1998 har dock ökningen varit stor i samtliga kontorsområden, minst 6 procentenheter. År 1999 förlängdes "pappamånaden" till två månader.

Bilaga 1 a

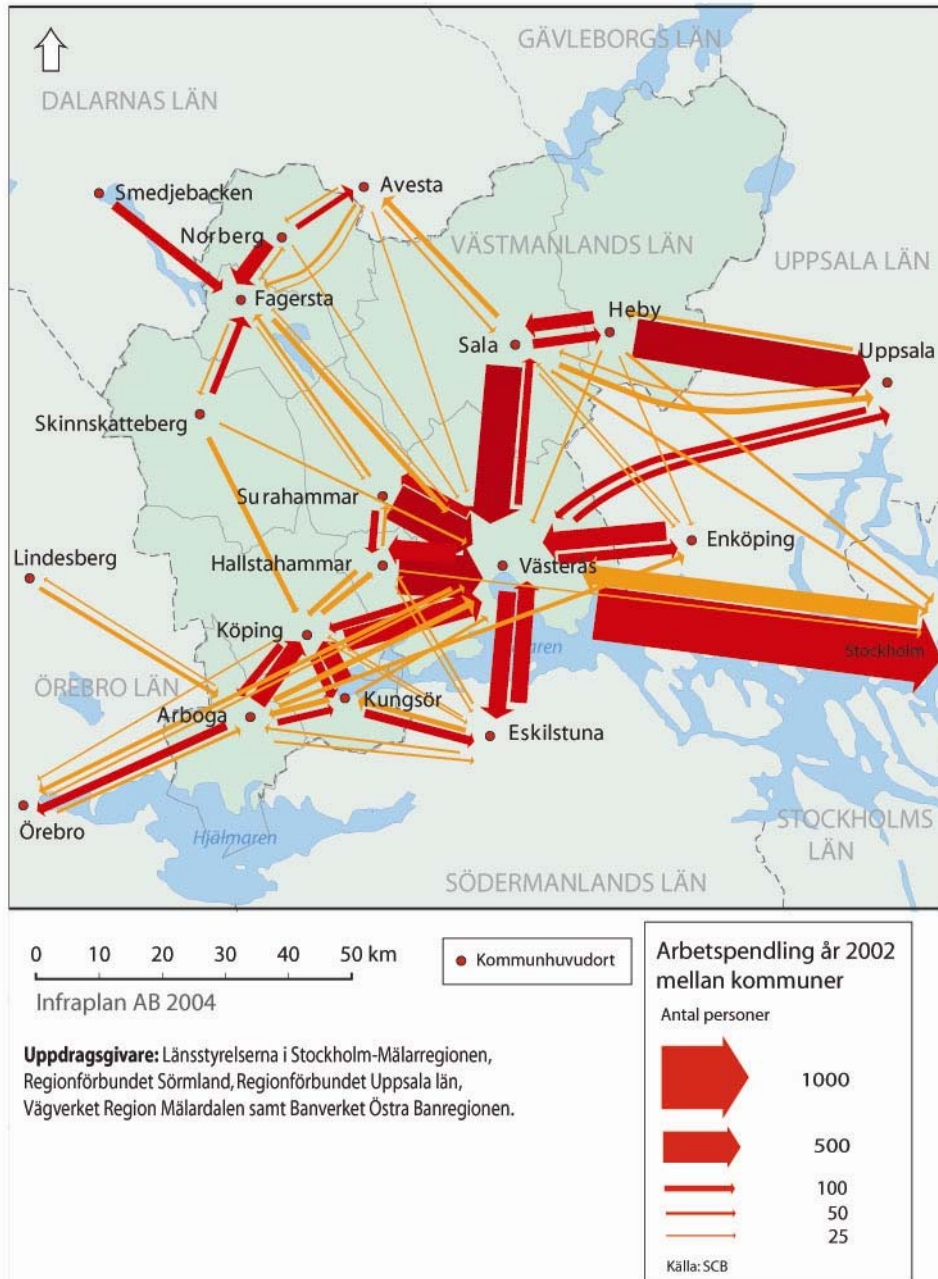
ARBETSPENDLING MÄN I VÄSTMANLANDS LÄN 2002

Källor: SCB RAPS-RIS, Länsstyrelsen i Västmanlands län, Infraplan AB

Bilaga 1 b

ARBETSPENDLING KVINNOR I VÄSTMANLANDS LÄN 2002

Källor: SCB RAPS-RIS, Länsstyrelsen i Västmanlands län, Infraplan AB

Ingår i Länsstyrelsen rapportserie, 2004 nr 20
som kunskapsunderlag inom ramen för länets Tillväxtprogram 2004-2007.
ISSN 0284 - 8813

Har du frågor, önskar fler exemplar m m, kontakta
Länsstyrelsen i Västmanlands län, Näringslivsenheten, 721 86 Västerås
Tel 021-19 50 00 | Fax 021-19 51 73 | E-post lansstyrelsen@u.lst.se